

Bodin, Jean (1530-1596). Jo. Bodini Paradoxon, quod nec virtus ulla in mediocritate, nec summum hominis bonum in virtutis actione consistere possit.... 1596.

1/ Les contenus accessibles sur le site Gallica sont pour la plupart des reproductions numériques d'oeuvres tombées dans le domaine public provenant des collections de la BnF. Leur réutilisation s'inscrit dans le cadre de la loi n°78-753 du 17 juillet 1978 :

*La réutilisation non commerciale de ces contenus est libre et gratuite dans le respect de la législation en vigueur et notamment du maintien de la mention de source.

*La réutilisation commerciale de ces contenus est payante et fait l'objet d'une licence. Est entendue par réutilisation commerciale la revente de contenus sous forme de produits élaborés de fourniture de service.

Cliquez ici [pour accéder aux tarifs et à la licence](#)

2/ Les contenus de Gallica sont la propriété de la BnF au sens de l'article L.2112-1 du code général de la propriété des personnes publiques.

3/ Quelques contenus sont soumis à un régime de réutilisation particulier. Il s'agit :

*des reproductions de documents protégés par un droit d'auteur appartenant à un tiers. Ces documents ne peuvent être réutilisés sauf dans le cadre de la copie privée sans l'autorisation préalable du titulaire des droits.

*des reproductions de documents conservés dans les bibliothèques ou autres institutions partenaires. Ceux-ci sont signalés par la mention Source Gallica.BnF.fr / Bibliothèque municipale de ... (ou autre partenaire). L'utilisateur est invité à s'informer auprès de ces bibliothèques de leurs conditions de réutilisation.

4/ Gallica constitue une base de données, dont la BnF est producteur, protégée au sens des articles L341-1 et suivants du code la propriété intellectuelle.

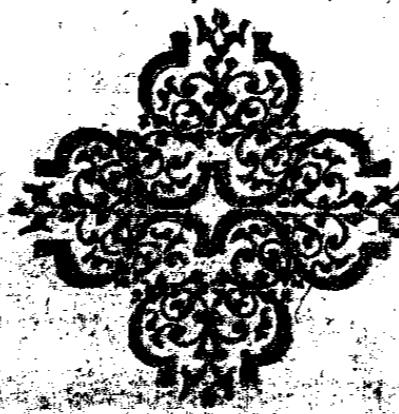
5/ Les présentes conditions d'utilisation des contenus de Gallica sont régies par la loi française. En cas de réutilisation prévue par un autre pays, il appartient à chaque utilisateur de vérifier la conformité de son projet avec le droit de ce pays.

6/ L'utilisateur s'engage à respecter les présentes conditions d'utilisation ainsi que la législation en vigueur, notamment en matière de propriété intellectuelle. En cas de non respect de ces dispositions, il est notamment possible d'une amende prévue par la loi du 17 juillet 1978.

7/ Pour obtenir un document de Gallica en haute définition, contacter reutilisation@bnf.fr.

IO. BODINI
PARADOXON,
QVOD NEC VIRTVS
VLLA IN MEDIOCITATE,
nec summum hominis bonum
in virtutis actione con-
sistere possit.

Ad Bernardum Poterum Ludouici F.

PARISIIS,
Excudebat Dionysius Duvallius,
sub Pegaso, in vico Bellavoço.

M. D. LXXXVII.

18953

1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30
31
32
33
34
35
36
37
38
39
40
41
42
43
44
45
46
47
48
49
50
51
52
53
54
55
56
57
58
59
60
61
62
63
64
65
66
67
68
69
70
71
72
73
74
75
76
77
78
79
80
81
82
83
84
85
86
87
88
89
90
91
92
93
94
95
96
97
98
99
100
101
102
103
104
105
106
107
108
109
110
111
112
113
114
115
116
117
118
119
120
121
122
123
124
125
126
127
128
129
130
131
132
133
134
135
136
137
138
139
140
141
142
143
144
145
146
147
148
149
150
151
152
153
154
155
156
157
158
159
160
161
162
163
164
165
166
167
168
169
170
171
172
173
174
175
176
177
178
179
180
181
182
183
184
185
186
187
188
189
190
191
192
193
194
195
196
197
198
199
200
201
202
203
204
205
206
207
208
209
210
211
212
213
214
215
216
217
218
219
220
221
222
223
224
225
226
227
228
229
230
231
232
233
234
235
236
237
238
239
240
241
242
243
244
245
246
247
248
249
250
251
252
253
254
255
256
257
258
259
260
261
262
263
264
265
266
267
268
269
270
271
272
273
274
275
276
277
278
279
280
281
282
283
284
285
286
287
288
289
290
291
292
293
294
295
296
297
298
299
300
301
302
303
304
305
306
307
308
309
310
311
312
313
314
315
316
317
318
319
320
321
322
323
324
325
326
327
328
329
330
331
332
333
334
335
336
337
338
339
340
341
342
343
344
345
346
347
348
349
350
351
352
353
354
355
356
357
358
359
360
361
362
363
364
365
366
367
368
369
370
371
372
373
374
375
376
377
378
379
380
381
382
383
384
385
386
387
388
389
390
391
392
393
394
395
396
397
398
399
400
401
402
403
404
405
406
407
408
409
410
411
412
413
414
415
416
417
418
419
420
421
422
423
424
425
426
427
428
429
430
431
432
433
434
435
436
437
438
439
440
441
442
443
444
445
446
447
448
449
450
451
452
453
454
455
456
457
458
459
460
461
462
463
464
465
466
467
468
469
470
471
472
473
474
475
476
477
478
479
480
481
482
483
484
485
486
487
488
489
490
491
492
493
494
495
496
497
498
499
500
501
502
503
504
505
506
507
508
509
510
511
512
513
514
515
516
517
518
519
520
521
522
523
524
525
526
527
528
529
530
531
532
533
534
535
536
537
538
539
540
541
542
543
544
545
546
547
548
549
550
551
552
553
554
555
556
557
558
559
550
551
552
553
554
555
556
557
558
559
560
561
562
563
564
565
566
567
568
569
570
571
572
573
574
575
576
577
578
579
580
581
582
583
584
585
586
587
588
589
590
591
592
593
594
595
596
597
598
599
600
601
602
603
604
605
606
607
608
609
610
611
612
613
614
615
616
617
618
619
620
621
622
623
624
625
626
627
628
629
630
631
632
633
634
635
636
637
638
639
640
641
642
643
644
645
646
647
648
649
650
651
652
653
654
655
656
657
658
659
660
661
662
663
664
665
666
667
668
669
660
661
662
663
664
665
666
667
668
669
670
671
672
673
674
675
676
677
678
679
680
681
682
683
684
685
686
687
688
689
690
691
692
693
694
695
696
697
698
699
700
701
702
703
704
705
706
707
708
709
710
711
712
713
714
715
716
717
718
719
720
721
722
723
724
725
726
727
728
729
720
721
722
723
724
725
726
727
728
729
730
731
732
733
734
735
736
737
738
739
730
731
732
733
734
735
736
737
738
739
740
741
742
743
744
745
746
747
748
749
740
741
742
743
744
745
746
747
748
749
750
751
752
753
754
755
756
757
758
759
760
761
762
763
764
765
766
767
768
769
760
761
762
763
764
765
766
767
768
769
770
771
772
773
774
775
776
777
778
779
780
781
782
783
784
785
786
787
788
789
790
791
792
793
794
795
796
797
798
799
800
801
802
803
804
805
806
807
808
809
810
811
812
813
814
815
816
817
818
819
820
821
822
823
824
825
826
827
828
829
830
831
832
833
834
835
836
837
838
839
830
831
832
833
834
835
836
837
838
839
840
841
842
843
844
845
846
847
848
849
840
841
842
843
844
845
846
847
848
849
850
851
852
853
854
855
856
857
858
859
860
861
862
863
864
865
866
867
868
869
860
861
862
863
864
865
866
867
868
869
870
871
872
873
874
875
876
877
878
879
880
881
882
883
884
885
886
887
888
889
890
891
892
893
894
895
896
897
898
899
900
901
902
903
904
905
906
907
908
909
910
911
912
913
914
915
916
917
918
919
920
921
922
923
924
925
926
927
928
929
930
931
932
933
934
935
936
937
938
939
930
931
932
933
934
935
936
937
938
939
940
941
942
943
944
945
946
947
948
949
940
941
942
943
944
945
946
947
948
949
950
951
952
953
954
955
956
957
958
959
960
961
962
963
964
965
966
967
968
969
960
961
962
963
964
965
966
967
968
969
970
971
972
973
974
975
976
977
978
979
980
981
982
983
984
985
986
987
988
989
990
991
992
993
994
995
996
997
998
999
1000

IO. BODINI PARADOXON,
QVOD NEC VIRTUS VLLA IN
mediocritate, nec summum hominis
bonum in virtutis actione con-
sistere possit.

V M GALLIA ciuli bello,
quo prope deflagravit locis om-
nibus, ardore cœpisset, varie ci-
uium inter ipsos conflictatum
querela iactabantur: plebs infi-
ma militem incusare, miles populum, populus
clerum, clerus nobilitatem, nobilitas magi-
stratum, hic principes, qui viciissim alius ali-
um increpare, & proximum quenq; urgere,
nemo seipsum ullius sceleris insimulare, nemo
tantis calamitatibus mederi: quinetiam ora-
tores ipsi, à quibus salutaris medicina sperari
debuisset, faces inter medias legiones proisse-
re, aliter tamen atque Martis sacerdotes, quos
πυροφόρους appellabant, qui non ante patieban-
tur acies concurrere, nec prius faces iniicie-
bant, quam sacris carminibus capita deouisi-

A ii

sent eorum qui arma iniusta cœpissent. Quæ
 cùm initio perspicerem, non dubitaui quin bel
 lum illud funestum esset ac diuturnum futu
 rum, quod tatis odios exarserat, ut omnes fere
 orbis christiani principes huius tragœdiæ que
 in Gallie theatro exhibebatur actores essent,
 Turcæ vero cupidissimi spectatores. At etiam
 impiorum voces exaudiebantur, Deum huma
 ni generis procreationem deseruisse, omnia
 fortuna ludibrio temere ferri: qua cōtumelia
 vix illa grauior in Deum immortalem cogi
 tari potest. Est enim æterna illa naturæ lex
 nullis unquam ætatibus interitura, quandiu
 mortales iudicia legitima tuebuntur, ac iusta
 peccatis supplicia irrogabūt diuinā vltionem
 conquieturam: si*n* iudiciorum integritas con
 tempta iacebit, Deum ipsum flagitia summa
 severitate vlturum. Quod cùm antea semper
 cum hoc ciuali bello satis intellectum est: nam
 cum vix illa post hominum memoriam scele
 rum licentia maior fuisset, nulla tamen im
 punitas tanta extitit unquam. Itaque Deus
 tribunal desertū occupas a principibus auspi
 catus in omnes ordines sic animaduertit, vt
 flagitia nō modo cōperta, verūmetiam ea que
 latebras obscurissimas, & intimos animorū
 recessus conquerierant, quæq; nulla iudicum
 dili-

diligentia, nullis magistratum imperio ca-
stigari potuissent, coercerentur. Vrbes etiam
florentissimae, quæ omnibus voluptatum gene-
ribus & luxu ad insaniam usque diffuebat,
quæq; nullis epularum ac deliciarum ferculis
expleri potuerant, putria canum ac iumento-
rum viscera ligurire non dubitarunt. infinita
multitudo popularibus morbis, plures etiam
fame, nec pauciores gladio, ignibus pleriq; in-
teriori: nec ita pridem post deditio[n]em urb[is]
Capelle ad Burifontem, mille trecenti sexa-
ginta sex utriusque sexus ade sacra conclusi
uno fuerūt & eodem incendio ciuium dicam
an hostium capitalium incredibili crudelita-
te consumpti: Cùm autem nec magistratibus
urbanis ullum nec militari disciplina locum
relinqui viderem, me à forensibus literis ad
hoc scriptio[n]is genus contuli, ut si minus le-
gibus scribendis ac iudiciis exercendis possem,
moribus hominum conformādis utcunq; pro-
deßem: quòd è libertius feci, quod cùm etas
ingrauescat iam mea, tranquillum hoc scri-
bendi genus huic etati aptius esse existimau[er]i,
sum etiam quòd ex omnibus disciplinis nulla
magis frugifera ac fructuosa quam quæ est de
virtutibus ac finibus bonorum ac malorum,
nulla tamen minus cognita minūs explicata

A iii

mihi visa est. Hoc igitur quicquid est ad te de-
suli, ut qui optime es natura subornatus, me-
lius etiam à preceptis optimis incunite adoles-
centia commendari possis. Habet præter ea do-
mesticum exemplar tu quidem quod imitere,
patrem, inquam, Ludouicum aulicorum de-
cūs: habes patruum Nicolaum præsidem ac lu-
men senatus, auos item ac proauos senatores
generis splendore claros, virtutibus etiam at-
que integritate vite clariores. finge igitur,
quod & sape fit & antea sèpius factum est, te
ab optimo parente propositis questionibus sic
erudiri.

IO.

IO. BODINI PARADOXON,
QVOD NEC VIRTVS VLLA IN
mediocritate, nec summum hominis
bonum in virtutis actione con-
sistere possit.

ALDE nouum plerisque FILIVS.
visum est quod ita pridem
abs te, Pater optime, au-
diui cum dices nec ul-
lam virtutem in mediocri-
tate, nec summum hominis extremum-
que bonum in virtutis actione consiste-
re. Et quoniam nihil ad argumenti di-
gnitatem præstabilius hac quæstione,
nec quicquam optabilius summi boni
adeptione, libenter cum bona tua venia
peterem, si modo tantum ab republica
otii tibi est, ut quid de virtutibus deque
bonorum & malorum finibus sentias ex-
plicare velis.

Multa quidem parétes liberis indul- **PATER.**
gent, & rogationibus sèpe iniustis assen-

A ivi

tiuntur: sed cùm nihil abs te iustius peti, aut libentius à me concedi possit quam liberalis & honesta disciplina, quæ potissimum in præclaris virtutibus & summi boni cognitione versatur, assentio ego rogationi tuæ libenter. Ut igitur ordine congruenti prima extremis, media utrisque, omnia omnibus respondeant, principio ab ipsius boni definitione auspiciemur.

F. Quid est bonum? P. Id quod utille est iis qui eo fruūtur. F. Multa quidem multis utilia sunt in infinita varietate bonorum: sed aueo scire quid sit summum bonum? P. id quod omnibus est utilissimum, & quo nihil præstantius ac melius cogitari potest: id autem Deus est à quo bonorum omnium fontes uberrimi nulla mala scaturiunt, quodq; ex seipso bonum est: cætera participationē tantum bona dicuntur.

a Inde illud
math. cap. 19
cur me vocas
bonum? nemo
bonus nisi v-
nus Deus.

F. Quid est malum? P. Sciri non potest. F. Cur non? P. Quia cùm nihil sit, nec definiri, nec describi potest: quæ autem sunt huiusmodi sciri nequeūt. nam de omni re proposita prius quætitur an sit, quam quid sit, aut qualis aut cur sit: cùm

cùm igitur malū nihil sit , frustra defini-
tionem quæras, sed priuatione quodā-
modo significatur, ut cùm tenebras dici-
mus lucis priuationem, ita malum aliud
nihil est quam priuatio boni.

b. Augustinus
cōtra Faustinū.

F. Si malum nihil est , qui malè agit
nihil agit. P. hoc quidem assentior , ac
propterea Attilius appositiè dixit , Præ-
stare otiosum esse quam nihil agere , id
mali aliquid moliri.

F. Qui nihil agit nullam pœnam me-
retur : igitur qui malè agit cùm nihil a-
gat iniuste plectitur . P. Aliud est in fece
plebis , aliud in adytis philosophiæ ver-
sari: hanc enim homonymiam Dialecti-
ca ferre non potest in eiusmodi enunci-
atis, nihil agere & otiosum eis , quod si
capitale fuit otium apud Athenienses,
quanto pœna grauior est in eos decer-
nenda qui nihil , id est qui malè agunt?
contraria igitur conplectione vtendum
est hunc in modum: Quisquis malè agit
plecti debet: qui nihil agit malè agit: i-
gitur qui nihil agit plectendus est.

F. Si sola priuatione bona malis op-
ponuntur, quid est quamobrem Aristoteles bona malis contraria facit? P. non

nus boni sunt quām qui honestē, aut inno-
center viuunt : & quo quisque lōgius
abest à summo bono, eò minus bonus
ac beatus dici debet, priuatione scilicet
boni melioris. cùm igitur malum purè
ac simplici oratione dicatur id quod o-
mnino à bono deficit, atq; omnimodo
esse desistit, vt sola boni priuatione per-
cipiatur, certè non est à materia malorū
origo ducēda, quia cum à Deo optimo
condita sit, ac propterea diuinæ illius
bonitatis^g particeps, peior esset materia ^{g Genes. c. 1.}
ipso malo : vt ignis calidior^h est rebus ^{vidit omnia que fecerat et erant valde bona.}
calefactis: sic quoq; materia quæⁱ opti-
ma est, pessima iudicaretur: & vtroq; pe-
ior is qui materiam creavit.

F. Capio illud quidem: sed nondum ^{m agis.}
satis intelligo qua ratione bona malis ^{i d.c.1. Genes.}
contraria non sint. P. si bona malis es-
sent contraria, cum ex contrariis alte-
rum sit infinitum, vt Aristoteli placet,
alterum quoq; infinitum esse oportet,
alioqui subsistere nullo modo posset,
nec eodem communi genere contineri,
vti necesse est in natura contrariorum:
absurdius etiam illud sequeretur, si ma-
lum infinitum esset, bonum verò finitū,

Deus ipse quem summum bonum dicimus, finitus esset, & quidem imbecillor malo infinito: ac iampridem malitia infinita, quam Aristoteles finxit, bonitatem finitam oppressisset ac mundum huc subvertisset: vt si esset ignis infinitus, aut calor infinitus, frigus verò finitum, iampridem vniuersitas incendio deflagrisset.

F. An est aliquid actu infinitum? P. nihil omnino præter Deum, vt clarissima ^{K Bodinus in k natur. theatr. libro 1.} demonstratione perspicuum fieri potest si ab argumento moralis disciplinæ proposito ad physica digredi liceret: ex quo sequitur illud etiam, Deo nihil contrarium cogitari posse: & cum sit optimus maximus, immo summum bonum oportet etiam infinitum esse: malum vero cum nihil sit, nec actu nec ^{l potestate.} δυναμει multo minus Deo contrarium esse, ac verissimè est à sapientiæ magistro dictum, sapientia à malitia nunquam superatum iri: quod si summum bonum est potentissimum, summum malum (si ullū sit) imbecillum esse oportet.

F. Cùm à purissimo illo ac perenni fonte bonitatis infinitæ, bona omnia deriuari

^{m Sapientie}
^{cap. 7.}

detinari dixeris, nonne consentaneum est aliud principium ei contrarium existere, à quo malorum omnium illiades oriuntur? p. ita quidem Manes Persa nō minus ineptè quam impiè, qui duo æqua potestate principia statuēs, non pro spexit mundum hunc ne momento quidem consistere posse, tantis odiis ac pari potestate principibus duob^o inter se disfidētibus, si nullus superior extaret qui mundi cōcordiam summa potestate tueretur. ob id enim dicitur altissimus pacem in excelsis stabilire, propterea quod elementa mundi, cælestiaque sidera & animorum immortalium inter se discrepantium vim infinita potestate ac maiestate moderatur.

F. Vnde nam igitur mali origo? p. ab ea quam dixi boniⁿ priuatione: & quē admodum detracta luce exoriuntur tenebræ, & subtracta columna ruit ædificium: ita Deo spiritum à creaturis, & bonitatem ac vim suam à mundo subtrahēte sequuntur^o mortes, calamitates, ac mundi ruina quo pertinet illud, p. Ego p. Deus formans lucem, & creās tenebras, faciens pacem, & creans malum. non

n Augustinus contra Faustū
Moses Rambam lib. 3.

נָסְרִי הַנּוֹקֵם

o Job. c. 34.

p Ies. c. 45.

dixit faciens malum, quia mala facere
ac peccare posse, non potest est, sed

*q malum pœ-
ne bonum est,
quatenus ad
iustitiam diri-
gitur: malum
culpe ut alteri
noceas, nihil
est aliud quā
privatio boni.*

fracti animi ac ^q impotētis: est enim im-

potētia facere posse nihil, id est malum.

F. Num igitur dæmones ipsi boni sūt?

P. Quicquid vsquam est eo ipso quia est,

bonum sit oportet: sunt autem dæmo-

nés substantiæ intellectus diuini ac vo-

luntatis & rationis participes Dei præ-

potentis munere & concessu: quare nec

pure mali sunt, nec per se se execrables,

sed minus boni quam angeli, ut ferrum

minus excellit quam aurum, toxicum

minus bonum quam Rhabarbarum, De-

us autem Reipublicæ mundanæ tempe-

rator antiquissimus non solum Angelos

quasi magistratus ac presides prouinciis

ac regionibus, sed etiam ciuitatibus ac

singulis hominibus adiecit: neq; id mo-

dò verumetiam carnifex, lictores, ac

ministros iudiciorū, tūm Angelos tūm

7 Job. 40. 41 dæmones tūm homines adhibuit, vt de

Iesa. c. 14. 27 improbis iustissimas pœnas reposcant:

Ex 54. Ez- chiel c. 31. Ex & quemadmodum diuinæ bonitatis ac

od. c. 12 & 13 sapientiæ proprium est creare, gignere,

Psal. 103. v. 147. ubi de tueri: sic dæmonum officium est pestes,

corus agitur escāpetētibus. incēdia, bella, morbos, sterilitates, mor-

tes

tes inferre, perdere, corrumpere, nihil tamen exequi nisi superiorum magistrorum, id est Angelorum, ac Dei præpotentis iussu, arbitrio, potestate; nec si vident, possint: ut etiam illa bona verissimè dicantur quatenus iustitiae diuinæ suum cuique tribuentis consentanea sunt.

F. Cur bonum utilitate metiris? p. quia quicquid bonum est, idem quoque utile sit oportet, ac nisi utile sit ne bonum quidem: ob id enim Stoici dictum illud sapiētis usurpare consueuerant, nihil s Proverbior.
viro bono mali accidere posse: nō quia cap. 12; contraria nō miscentur, ut Boetius post Senecam putauit, neque enim mala bonis contraria sunt, sed quia calamitates omnes quae bonis accidunt, quaeque in malis numerantur, utilissimæ sunt, nec minus necessariæ quam cibus ac potus quo sustentamur.

F. Cur igitur Aristoteles Anaxagoram & Thaletem sapientes & eximia virtute præstantes viros appellavit, sibi tamen inutiles quod suas opes labi ac difluere patarentur? p. quoniam Aristoteles honestorum & utilium rationes diuisit: melius tamen Socrates qui nullam

hominum generi pesterem capitaliorem contigisse prædicabat, quām eorum qui primi dignitatē ab utilitate sciunxissent.

F. At multa sunt quæ nec bona nec mala videntur, utilia tamen sunt, ut iumenta, pecora, fruges, lapides, metalla.

P. si utilia sunt, vti sunt, nihil enim in-

^{y Genes. c. 1.} utiliter natura molitur, eadem quoq; bo-

na esse oportet. ob id enim ^y dicitur opifex, omnia quæ fecerat valde bona iudicauisse. idem iudicium est de opibus ac diuitiis (quas Academicī quidem inter

^{z Genes. c. 32} αδιάφορα collocabant, quæq; Dei ^z be-

nédictiones appellantur) ac de robore,

valetudine, formæ præstantia, quæ ipsa

radius est diuinæ pulchritudinis, ut non

^{* hinc hebrei} immetitò Græci χελὸν κεγχθὸν ^{*} coniunctio sum ap-

pellant bonū: xerint, ne quid pulchrū nisi bonum esse

sic enim Sara arbitraremur.

^{sa est oculis E-} f. Nonne summum cuiusque rei bo-

^{gyptiorū quā} num cum fine idem est? P. minuenda est

^{Rex adama-} hæc Aristotelis opinio qui bona cum fi-

^{uit.} ^{a lib. 2. Ethic} nibus promiscue ^z confudit, quæ tamen

longissimo interuallo sunt à se inicem

dissimilata: aliud enim est officium, aliud

finis, aliud summum bonum hominis,

aliud summum bonum per se.

F. Quid

F. Quid est finis? P. id cuius causa
quæque rei est.

F. Quid bona differunt à finibus? P.
fines rerum omniū sunt extra res ipsas,
ac fere semper aliò referuntur, quoúsq;
ad ultimum principium cùdémq; finem
optimum perueniatur: quia nihil præter
se fit: bonum vero cuiusq; rei in se verti-
tur, & eius commodo non alieno expe-
titur, quoniam se quisque natura plus a-
mat, quā bonum illud quoā sui beandi
causa conquirit, etiam si bonum semper
melius sit ea re^a quæ beatur.

F. Explica si placet apertius. P. gra-
mina progerminat ut sint pabulo peco-
ti: pecus ad hominis victum & vestitum,
vt etiam animatia illa quæ quod ad ho-
minis adiumentum nata sunt iumenta
dicuntur, quæ vel bello, vel assiduo labo-
re breui sunt peritura: nemo tamen di-
xerit hunc finem bonum esse iumento-
rum, quia bonum nunquam nocet ha-
benti. at omnibus animantibus natura
tributum est ut se se quantum quidem sic-
ri potest, ab interitu & iniuria tueantur:
nec item hominis finem cum illius sum-
mo bono eundem esse dicemus: quia bo-

a Philosophie
decretum, pro
pter unum
quodque tale
& illud ma-
gis. Boetius in
consolatione li.
2. profa quin
ta.

B

num sua quisque opinione suisque comodis ac voluptatibus metitur, quod s^æ pius boni tantum faciem p^{ræ} se fert: fines autem rerum omnium certi sunt ac decreti, vnum tamen est cōmune quodam rerum omnium bonum, scilicet bene esse pro cuiusque statu ac natura, id autem latissimè patet.

F. Quoniam rerum omnium fines exquirere infinitum, neque huius disputationis proprium sit, nunc mihi satis est modò intelligam quem ad finem homo conditus est. P. Ad opificis æterni gloriam: est enim Deus finis ac principium ultimum omnium rerum, in quo fallit

b lib. 2. de Anima. cōmentario 32. ex lib. 2. Physic. commēt. 26. Auerroes, qui hominem putat rerum omnium finem esse cum æterna sui gratia agant non aliena: ac verius esset homines angelorum causa, vt angelos superiorum gratia conditos esse.

F. Cur ita? P. tum quia causarum progressionem infinitam natura ferre non potest: tum etiam quia summi boni naturam euertit qui statuit infinitatem in genere bonorum,

F. Qui fieri potest vt qui flammis exurēdus atque omnino miserrimus futurus sit

rus sit eum finem ad quem natus est adipiscatur, ac Dei gloriae seruiat inuitus? p. nihil absurdum est: id enim sit ut intelligamus aliud esse bonum ab hominis fine: nec diuinae maiestati congruere, quicquid agere propter aliud quam propter seipsum primò ac precipue: etiam si eius opificia varios habeat fines, mediis quibusdam à se diuisos, & alia quidem aliorum causa fiant, omnia tamen, ^{d proverb. cap} inquit, ^{16.} feci propter me, etiam impium ad diem vltionis.

F. Non capio quemadmodum conselerati homines sui conditoris quem execrantur laudibus inferuirent. p. cum scilicet de summo imperii culmine propter scelera suo merito deturbatur: aut cum beneficia, furta, cædes, ad improborum interitum conuertuntur, aut ad salutarem bonorum castigationem, illud enim arcanum omnium maximum est, quæcunque flagitosi moliantur, nihil tamen Deum fieri permisurum nisi melius quiddam ex eo prospiciat futurum, ad sui gloriam aliquam inde conquistatum: ^f nemo tamen propterea dixerit ^{f Augustinus} facinorosum, qui iustissima supplicia lu- ^{in lib. de doct. Christi.}

iturus est, fœlicem ac beatum futurum,
nec conditorem sua laude caritum:

g de Pharaone
scriptum est
Exodi cap. 12
& ad Rom. c.
11. secretore
vero sensu de
Leuiathano
demonū prin
cipi Hebrei in
terpretantur.

sic enim Deus ad ^g Regem Ægyptum,
Ad hoc, inquit, condidi & excitaui te
vt ostenderem in te potentiam meam,
& vt mei nominis fama toto terrarum
orbe diuulgaretur.

F. Quoniam à finibus bona discreui-
sti, & summam hominis fœlicitatem à
summo bono, id est à Deo bonorū om-
nium fonte, nonne summum illud bo-
num subiectum est disciplinæ moralis?

P. ita quidem Aristoteli video placuisse:

h o Sōtētou
ζὴ τὸν καὶ
μακάριος δι
ποδεῖ τὸν ἔξω
τερπάντας
οὐν ἀλλὰ δ-

sed cum Deus sit summum bonum per
se nulla relatione ad res ^h genitas, pro-
prium est ac verum theologiæ obiectū
& argumentum, non item huius disci-
plinæ.

κατὸν αὐτὸς. F. Quodnam igitur futurum est mora-
lis disciplinæ subiectum? P. homo bean-
dus: id enim præcipue constituendum
est cùm de finibus artium disputatur,

F. Cur homo beādus subiectum mo-
ralis disciplinæ constituatur? P. quoniā
omnis scientia quæ ad actionē refertur,
subiectū habet id cui primò acquiritur
ipsius actionis bonum, nō autem ipsum
bonum

bonum, ut subiectū medicinæ nō aliud est quām corpus humanum, cuius causa medicamenta quæruntur, non ipsa medicamenta, at ne ipsa quidem valetudo propter se expetitur: ita doctrinæ moralis argumentum non est finis aut bonum hominis, aut virtutis actio, sed homo ipse beatus cuius causa salutaria præcepta quærenda sunt, siue ad tuendā mentis valetudinem, siue ad amissam recuperandam, siue ad animorum egritudines, ac pestes curandas, siue ad summā homini fœlicitatem comparandam.

F. Didiceram ab Aristotle summū bonum hominis illud esse quod propter seipsum expetendum sit. P. at in eo quoq; fallit, quia bonum seu verum seu apparet, non propter se expetitur, sed eius causa qui tali bono fruatur: ut neque res pulcherrimas propter earum elegantem speciem videre optamus, sed ad spectaculi nostri fructum: ex quo sequitur huius disciplinæ argumentum ad materiam non esse summam hominis fœlicitatem, ac multò minus summum bonū per se, idest Deum ipsum, sed hominem beandum.

B iii

F. Intelligo deum esse summum bonum ex sese, & quidem infinitum, cætera bona finita, nec perfecta esse, eoq; minus quo lōgius absunt à culmine summi boni: sed nonne bonum illud eximum ac infinitum ab hominibus haberi ac possideri potest, vt eius adeptione ac possessione beatissimi fiant? p. nullo modo: tūm quia infinitum à finito non capitur, tūm etiam quod possessor semper præstat rebus possessis, qua quidem ratione si homo Dēum possidet, Deo ipso præstantior esset: propterea Plato bonum vllum possideri negat, sed boni cōmunione quadā homines beatos ac bonos effici iudicauit.

F. Ediscere igitur si placet quæ sit hominis summa fœlicitas? p. longissima beatissimāq; vita: Hoc enim prœmium maximum legislator sapiētissimus subiiciens iis legibus quibus turpia declināda, honesta prosequenda proponit, Si hæc, inquit, feceris, dies tui fœliciter prorogabuntur: quæ verba non modo ad hanc vitam quam trahimus, sed etiā ad illam quam fore confidimus hac nostra diuturniorem ac meliorem pertinent.

i Deuterono.
c. 6. c. 32.
C proverb.
cap. 4.

uent. interdum etiam legislator edictis quibus quid iuste fieri iubet ^k hæc verba K Deuterona.
c. 3. 9. 12. &c.
subiicit, Ut bene tibi sit: interdictis vero ^{16,}
quibus turpia vetat minas adiungit, Ne Exodi c. 23.
& 33.
male tibi sit. quibus verbis intelligitur nihil Deo ^l accedere propter hominum l 10. 38. ob id
turpia præclaræ facinora, sed illa om- enim seruit
inutiles qui e-
tiam iussa Dei
omnia fecerit,
nō quia iniur-
sti sint, sed
quia nihil ad
Deum utilitas
peruenit.

F. Cum multa sint quæ vitam homi- num beatam efficiant, alia quidem aliis meliora, quid est illud quod vitam hominū beatissimam facit? P. maxima omnium maximèque diuturna voluptas.

F. Epicureorum ista quidem sententia fuisse dicitur, à qua perspexi te semper abhoruisse. P. abhorri ego quidem semper: non quod putarem Epicurum in voluptate summum hominis bonum collocaisse, vt falsò plerique arbitrantur, ^mfuit enim laboris ac doloris patientissimus, voluptatum ac deliciarum omnium contemptor aceritus, & qui sūmum hominis bonum in alta quadam animi tranquillitate ac seueritate collocauit, id est in ἀθυμίᾳ & ἀλυπείᾳ ac p- m Laertius in
vita Epicuri.
Cicero lib. 2.
de finib. Sene-
ca in epistolis.
pterea plures semper habuit sui sectato- n carentia do-
loris. Cicero
in lib. de Fi-
nibus.

B. ivi

res quām omnes omnium philosophorum familiæ simul collectæ.

F. Cur igitur impietatis ab omnibus insimulatur? p. tres libros de religionibus scripsit Epicurus, sed ita ut plerique solēt ad pietatis & religionum omnium cuestionem: quia tametsi Deos propter seipso ut optimos omnibus proponeret ad colendum & imitandum, nulla præmiorum spe, nullis terroribus pœnarū, cùm diceret nihil à Diis impendere boni ac mali, quippe Deos res humanas nihil curare persuasum haberet, aliòqui miserrimos in tanta cura futuros, nec cuiquam negotium facere, animos autē vna cum corporibus interituros confirmabat, ut diuini numinis metum hominibus eriperet: at numinis metu sublatto, non modo religiones omnino, sed leges diuinæ & humanæ pessum ire, ac peccandi licentiam flagitosissimis quibusque proponi constat. fuit igitur caput talis Epicurus, qui pietatis ac virtutis specie pietatem ac virtutem ab radice conuellere tentauit.

F. Cur igitur maximam maximēque diuturnam voluptatem statuis in sūma hominis

hominis fœlicitate? p. at ego voluptatē illam statuo nō sensuum, sed animorum: cum sensuum voluptas certissimum corporibus & animis exitium sit allatura. ex quo refellitur Eudoxi opinio, qui primus omnium voluptatem summum bonum esse diceret, quod ab omnibus animalibus ardenter expetcretur: cum nulla res efficacius mentem hominis de sanitate deturbare possit quam maxima quæq; sensuum voluptas, ut vcrissimè dixerit Architas princeps Tarentinus nullam pestem homini capitaliorem à natura datam corporeā voluptate, tantum abest ut in ea summā hominis beatitudinem collocare debeamus.

F. Qua igitur in re consistit maxima omnium maximéq; expetēda corporis voluptas? p. id rei omnium præstantissimæ ac pulcherrimæ plena fruitione, quæ in actu reflexo versatur. hæc enim beatitudo summa est, quia nulla maior ab hominibus cogitari potest. cætera bona aut instabilia sunt, aut diuina illa fruitione multo inferiora, nec afferunt mensibus illam quam quærimus suauissimā omnium tranquillitatem & animorum

*o Cicero in de
Senectute.*

securitatem id est, *αθυμία*.

F. Quia nullum bonum Deo maius ac melius cogitari potest, atq; ob id sūmam hominis fœlicitatem in eius fruitione collocari vis, sequitur mētem hominis, quæ finita est, Deo infinito frui posse, contra quam superius dicebas Deum ab homine possideri non posse, quia sit infinitus, & partibus infinitis homine p̄st̄tior. P. rebus quidem caducis vti licet atq; abuti, æternis verò frui quantum cuiq; pro suo captu tribuitur, vt specula quo maiora sunt ac nitidiora, modo plana fuerint, eò veriorem ac splendidiorem referunt speciem obiectarum rerum, nō tamen à speculis cōtinentur,

F. Cur fruitionem illam rei omnium pulcherrimę in actu reflexo statuis? P. vt intelligamus fœlicitatem omnium magnam nec in actione consistere, vt plenimi trāquil. rique, nec in contemplatione vt plures r in epistol. ad Lucilium. etiam arbitrantur: sed in actu reflexo diuinæ essentiæ, id est in clarissima lucis & in lib. de Fin. erga nos effusione.

F. Cur igitur ^PAristoteles, ⁹Plutarchus, ¹Seneca, ⁸Epicetus, ¹Tullius, ⁹Laertius in ^uZenone Cittio ^{Arrianus}, ⁷Stoici omnes statuūt eum qui

qui beatus sit, ex seipso totum aptum
esse, in seipso sua omnia collocare, ac se-
ipso contentum viuere: hoc enim signi-
ficare mihi videtur ^a vox illa *αὐτοφρεγα-*
τως quæ sæpius vtuntur. p. profecto vox ^{a i. d. est sibi ip-}
illa vni tantum Deo cōgruit, qui eodem
sensu ^b *Hebræis יְהוָה* *appellatur: quod ho-*
mini sine scelere tribui non potest: cūm
eas siue animi, siue corporis dotes, qui-
bus à natura aut à doctrina subornatus
est vni Deo acceptas ferre debeat, & in
eo sua omnia collocare, atq; ab eius nu-
tu, arbitrio, voluntate pendere, vt illa
fruitio quæ vitam beatissimam effecit,
omni ex parte compleatur: id autem
adipisci nemo potest nisi qui ardentissi-
mè amet, ardentius etiam ametur ab eo
cuius fruitionem exoptat.

p. Præstaret igitur, opinor, summum
bonum ac fœlicitatem illā quam quæri-
mus, non solum in fruitione voluptatis,
quæ ex actu reflexo diuinæ lucis percipi-
tur, sed in mentis humanæ coniuncti-
one ac perfecta vnione cum Deo ipso
collocare. p. ita quidem ^c nonnulli ex o-
pinione Platonis definiunt: nunquam
tamen Platoni venit in mētem cum re- ^{c Syrianus in Ethic. Aristot. Porphyri in lib. de prouid. apud Cyrillū. Boet. lib. 3. de consolatione.}

bus creatis confundere creatorem : sed hominem tunc fore beatissimum dicebat, si quam simillimus esset ipsi Deo: at si diuinæ essentiæ vnio cum humana mēte fieret, profecto creatoris essentia cū rebus à se creatis confunderetur, finitāque infinitis, æterna caducis, corporeæ incorporeis, pessima optimis, simul miserentur : & cum essentia diuina impatibilis sit atq; indiuisibilis, qui vel minimam particulam illius haberet, quæ nul-

^d *Scotus lib. 1. la* esse ^d potest, totus ipse Deus esset. atq;
^{d. 1. sentent.} in eo ^c *Academici & Arrianus stoicus*

^e *Plotinus in lib. de anima ad Epictetum*

fallunt, qui mētem hominis diuinæ mētis particulam esse arbitrantur: quò nihil à philosophia , nihil à natura diuina potuit alienius cogitari quām in partes distrahi: quanto melius sapientiæ magister Deum proximū fieri scripsit iis qui

^f *sapient. c. 6. illum f ardenter amāt, non tamen vniri dixit: id enim natura diuina ferre non potest, nisi ex hominib^o Deos, & ex Diis homines fieri fateamur: quod ^g Boetius putauit, cum ista ratione ex hominibus Deos fieri arbitraretur, Deo quidē adhærere, & cohærere creaturæ licet, non tamen vniri.*

^f. Cur

^g *lib. 3. cōsol. profa 10.*

F. Cur hominis extrema fœlicitas aut solida gloria, aut diuitiarum affluentia, aut deliciarum copia, aut amicorum multitudine, aut explorata corporis & animi valetudine, aut mētis serena tranquillitate, aut virtutis actione, aut generis claritate, aut his omnibus simul aceruatis non definiatur? P.^h Aristoteli quidem placet cumulus iste bonorum ad summam hominis beatitudinem, vt omni ex parte compleatur, ne vel mali alicuius absentia, aut cuiusdā boni præsentia desideretur: nulla tamē probabi- li ratione: cum pleraque ex his ita dissident ut nulla ratione copulari possint: præterea natura bonorum suos habet gradus, nec simul, sed vicissim homini, nec tamen omnia tribuūtur: nec vnquā perpetua fuit & constans bonorum aceratio, quandiu hīc viuitur: quin etiam pessimi argumētum est earum rerum, quæ ab imperitis optima iudicātur, sine dolore ac molestia continuatio, nā opes ad victum comparari putant, cùm robustis ac tenuibus debeantur: & qui fœlicitatem in iis collocarunt, seipso diuitiis viliores iudicant: quia bonum

h lib. 1. Ethic.

c. 8. ac vide-

tur Boetius in.

Cōsolat. lib. 3.

prosa 2. sūmā

beatitudinem

definire statū

bonorū ēniū

cōgregatione

perfectū, sed

prosa 8. lib. 3.

hāc opinione

refutat.

i Seneca in e-

pist. ad Lucil.

non est nisi præstet iis quæ beari possint. corporis autem dotes non ad spectaculi fructum, sed ad mentis securitatem pertinent: laus ad arbitrium alienum dirigitur: nec virtutibus ex dignitate, sed ex virtute dignitati honor accedit: amici ad incertos casus comparantur: cum tamen execrables sint diuina voce qui ullam in iis fiduciam collocare solent: negotia magistratum ad otia, motus ad quietem, actio virtutis ad contemplationem, contemplatio ad summi boni cognitionem, cognitio ad amorem, amor ad fruitionem refertur: nec dicitur extreum bonum quādiu quid maius ac melius optantibus ac sperantibus tribui potest. non debet igitur in his omnibus coaceruatis summum bonum, aut summa beatitas collocari, nisi summa infimis, prima extremis, optima pessimas, æternae caducis, contraria contrariis, omnia omnibus misceantur.

F. Cur duo plurāue bona extrema statuere non licet? P. quoniam æquè beatæ possent, & boni alterius interitu, alterum nihilominus æquè bearet, itaque superfluum esset alterutru quod abhor-

ret

ret à natura: quamquam plus vno extre-
mum esse non potest. nec sanè decuit
[¶] Aristotelem ad virtutis actionē in qua ^{K lib 1. Ethic} principio summū hominis bonū collo-^{cap. 8.}
carat, copias, opes, fortunas, exploratā
valetudinem aduocare, & eum quem
afflauerit fortuna fœliciorem censere,
quām virum bonum & infortunatum,
id est afflictū. quid enim aliud est quām
veri ac summi boni vim omnino cōuel-
lere ac labefactare? & fortunæ, quæ nul-
la est, temeritati ac ludibrio rem omniū
pretiosissimam ac præstantissimam com-
mittere?

F. Cum fruitio diuini illius boni po-
sita videatur in contemplatione, cur ex-
tremum hominis bonum contempla-
tionē non [¶] definiamus? p. quoniam ho-
monymia latet in verbo contemplatio-<sup>I sic platonis
visum est in
Phædore.</sup>
nis, quæ est etiam rerum terrestrium &
fluxarum, à quibus ad cælestia prouehi-
mur: sed eò vsq; progredi oportet, quo-
ad nobilissima pars hominis, ad inspe-
ctionem nobilissimæ ac præstantissimæ
rei quasi pernicibus alis abrepta sursum
feratur, nec prius acquiescat quām iucū-
diffima illius confuetudine & copiosi-

sima lucis effusione fruatur, quam optabat diuinus ille vates cùm diceret, ^m Sa-
mpsalmo 16. tiabor tunc cùm apparuerit gloria tua:
 quibus verbis illam quam querimus, aut certè querere debemus, beatitudinem ve-
 fissimè expressit, quam patiendo adipisci-
 mur. mēs enim cùm inferiora cōtem-
 platur agit: cùm verò ad superiora, scili-
 cet ad intellectum actuosum & illustrā-
 tem humanæ mentis caliginem, vel ad
 Deum ipsum fertur, tunc pati dicitur:
 non aliter quam oculus qui tunc agit
 cùm terrestria & obscura intuetur: cùm
 verò cōvertitur ad solem aut ad lucem,
 scipso splendidiorem dicitur pati.

r. Quid si summam hominis beatitu-
 dinem Dei cognitione definiamus? p.

n Ioan c. 20. Hec ista vita eterna ut cognitio ad eius amorem eximum, amor gnoscat te Deum verū & quē ad fruitionem refertur: quod pertinet ilmisisti Iesum iudicis dictum, Nosce Deum cōchristum.

o Sapiet. c. 15.

summata iustitia est, & tuæ potestatis co-
 gnitio, radix est immortalitatis. radice
 dixit, non florem, non fructum.
 nam qui terram hanc vitiorum veprib'
 ac spinis obsitam & circuncepsam, aut
 perturbationum secum dissidētum pa-
 ludibus

Iudibus ac cœno inquinatam obeunt,
quantacunque vitæ integritate excellat
(qui paucissimi sunt) exiguum tamen ac
valde obscuram illius boni cognitionē
habent, quæ nihilominus ad amorem
refertur, amor autem singularis ad eius
rei quam adamaueris fruitionem: ad
quid enim cognoscas aut ames, si tibi
fruendi spes omnis eripiatur? istuc qui-
dem est languere non bearri.

F. Cùm igitur hominibus in hoc sca-
lenti corpore vitam agentibus exigua
supremi boni cognitio ac paucissimis ta-
men tribuatur, actatò minus ames quē
non bene cognitum habeas, fruitio au-
tem illa præstantissimi boni vix ^{r Iesaiæ c. 6.} vnquā ^{Ezechiel c. 1.}
homini contingat tantisper corporis fœ- ^{& 10. Moses}
do carcere concluditur, quid in huma- ^{Exodi cap. 2.}
na vita beatissimum iudicas? p. effusio- ^{Helias libr. 3.}
nem diuinæ lucis, ad futurarum rerum ^{Reg. cap. 19.}
cognitionem Dei bonitate hominibus ^{Dei fruitionē}
integerrimis ac sanctissimis tributum, ^{adepti sunt:}
vel etiam Angelo procurante, & huma- ^{ac Paulus ipse}
næ menti copulato quem actuosum in- ^{vivens ac spi-}
tellectum appellant, cuius splendore vi- ^{rans ad tertium}
ri boni somniis an visis erudiuntur, vt ^{vjsq; celū rap-}
sapientiam hauriant ac certissimis ora- ^{tus dicitur.}

C

culis prospiciant futura.

F. At illud valde pugnat cum iis quæ Aristoteles scribit, scilicet beatam vitam in actione virtutis, non in hábitu cōsistere, alioqui dormientes, inquit, beatentur. P. profectò veræ fœlicitatis ac summi boni vim non satis percepisse videtur, cùm integerimi ac Deo carissimi vates non ^b nisi dormientes diuinam il-

^{b Numeri cap}
12. excipitur
eo loco Moses
qui vigilans
fruitionē illā
adeptus est.

lam fruitionē indipiscantur. ob id enim beatitatem hominis maximam in actu reflexo versati diximus, quia patiendo non agendo beamur.

F. Et cùm paucissimi lumine intellec-tus actuosi potiantur, pauciores etiam qui vaticinii donum adipiscātur, num viris bonis ac sapientibus medium sta-tionem tenentibus quodammodo bea-ri licet, quādiu cælum hoc spirabile hau-ritus. P. licet quodammodo, est enim homo locuples quadam ex parte beatus, si Dei concessu ac munere opes non malis artibus adeptus sit: beatior etiam qui explorata corporis valetudine frui-tur: vtroque præstabilior qui fortis est, quam qui diues ac robustus: & qui pru-dens ac tēperans, quam qui fortis, cōq; magis

^{c nam tempo-}
^{ribus lephte}
^{sola Debora}
^{prophetæ do-}
^{nū adeptæ est:}
^{& Holda re-}
^{gnante Iosia.}

magis si honestis artibus ac disciplinis instructus sit. his omnibus fœlicior est vita, quæ purgata mente in rerum sublimum contemplatione consistit: hunc denique nō mediocriter beatū arbitramur qui optimè à natura, vberius etiā à doctrina subornatus omnia viri boni officia exequetur, vt iam viuens ac spirans quadam ex parte, & cùm nexibus corporeis solutus erit, beatissimā illam vitam, quæ est in vnius æterni Dei fruitione, tandem aliquando consequatur.

F. Quoniam igitur non minùs, atque haud scio an magis necessarium sit iter facientibus intelligere qua eundū, quām quó eundum sit, explica si placet, ac nisi molestum est, quodnam sit hominis officium illud quo beata vita comparatur.

P. Dei iussa facere.

F. Sed quis illius iussa faceret? P. quisquis volet: omnes autē velle debemus.

F. An illud positum est in hominis potestate? P. Quid nī? alioqui si quod fieri nequeat imperaretur, nihil omnino imperaretur vt appositi Demosthenes dicebat. an verò tu legilatorem quemquam tam stupidum aut iniquum fuisse

*d Iesiae c. 30.
C' 40. Deuteronomio c. 6. 26.
28. C' 29.
Mathæi c. 22.*

C ii

putas qui quod fieri ncqueat iubere vellet? ac si quis vnquam extiterit tyrannus adeo crudelis, quem scio neminē, illud tamen in legislatorem optimum maximum minimē conuenit, nisi mendacii coarguamus talia dicētem, Onus meum leue, & iugum meum suave est, & qui a-

*e Hierony-
mus qui dicit
Deum impos-
tūlūa præ-
cipere anathe-
ma esto. di-
stinct. 39.
Iustin. in que-
stionib. ad or-
thodoxos. Cy-
prianus in ser-
mone de ba-
ptismo negat
quicquam à
Deo iuberi
quod sit im-
possibile.*

liter sentiunt legum omnium euersio-
nem moliuntur.

F. Cut ita? P. quia non modò leges frustra rectè factis præmia, & supplicia peccatis proponāt, si nihil à nobis rectè fieri, aut à flagitiis abstineri non potest, verum etiam omnia omnium dicta, facta, cogitata turpiter & ab impuralibidine perpetrata in Deum regeri oportet. illud autem sapientum omniū summa consensione decretum est, Quarum actionum in nobis principia sita sunt, eas esse in nostra potestate. est autem actionum nostrarū princeps ipsa voluntas: atque ob id à furiosis nullæ pœnæ exiguntur, etiam si parentes occiderint: non quia furore ipso satis torquentur, ut iurisconsulti volunt, nam si alias patricida morbis articulatis aut gangræna acerbissimè cruciaretur, nulli dolores illum

*f l. diuus. de
off. presid. ff.*

illum à paricidarum pœna vindicarent,
à quibus tamen eximitur furiosus, quia
principium agendi liberum non habet.

F. Quid igitur Plato voluit cùm di-
ceret nisi inuitum peccare neminem? P.
nunquam id Platoni assentiar: cùm nc
peccatum quidem vllum sit nisi sponta-
neum: neque enim satis est ^g voluntariū
esse vt sit peccatum, quia sæpe vi ac me-
tu facimus ea quæ spōte non faceremus <sup>g Auguſtin.in
lib. de libero
arbitr. pecca-</sup>
si libera voluntas esset: in quo genere ^{tum esse negat}
plurima peccata legibus diuinis & hu-
<sup>nisi voluntā-
rium.</sup>
manis excusantur, quæ si sponte fiant ca-
pite puniuntur, nemo igitur peccat nisi <sup>Io. Picus in
posit. dictum</sup>
ratio sponte sceleri assentiatur. at etiam <sup>Platonus in-
terpretatur ex
sentētia Tho-</sup>
nonnulli sunt ita corrupti, vt non aliam <sup>inæ cum scri-
bit non esse in
voluntate pec-</sup>
ob causam iniuriam inferāt quām quod
peccare collibuit, vt de Cæſare Tullius <sup>catum nisi sit
defectus in
ratione.</sup>
^{h lib. 3. offic.}
scripsit eo ipso tempore quo cædem
illius meditabatur.

F. Non video vt quisquam iussa di-
uina exequi possit sine ope diuina. P. at
ne spirare quidem momento quisquam
sine ope diuina potest: quoniam ab eo
vitæ spiraculum expressimus.

F. Sunt illæ opes ordinariæ quæ no-
bis Dei munere & cōcessu tributæ sunt:

C iii

sed præterea diuinæ etiam opes extra ordinem necessarias esse duco. p. si oculus insita sibi potestate videndi ab ipso Deo acutè contueri & incommoda impendentia prospicere possit, sine Dei ope extraordinaria, cur non etiam mens humana diuinis opibus quas ab originis suæ primordio accepit, sine ope Dei extraordinaria vti ratione recta, turpia declinare, & honesta prosequi possit? an etiam præsidia diuinitus extra ordinem illi necessaria dicemus? quod si iussa tyrannorum pleraque turpissima crudelissima ac difficillima per se quisque sine ope diuina extraordinaria exequi potest, quanto faciliùs erit secundum naturam & legibus diuinis congruenter viuere? cuius argumenti vis eò pertinet non vt quisquam putet diuinæ opes tūm ordinarias, tūm etiam extraordinarias sibi defuturas: sed ne facinorefi homines velà sceleribus, ac latebras flagitiis obtendant, neue querantur se tot ac tam multis legibus obligari, vt eas exequi si velint non possint, aut etiam, quod capitalius est, in Deum ipsum naturæ parentem optimum sua peccata regerant.

F. Aper-

F. Apertius si placet, pater optime, nō
enim vereor ut tibi videar importunus,
cūm qui yerecundiæ fines trāsiliit bene
& gnauiter impudentem esse oporteat.

P. Nemo improbus est in eo quod de-
clinare non potest: at homines turpia
vitare sine diuina ope extraordinaria
possunt, aut nō possunt: si per se ipsi pos-
sent, nihil diuina illa & extraordinaria

ope opus est: si non possunt, non peccāt:
quid enim mereas, si per teipsum nihil
boni malive facere possis? at superiūs
dictum est, nihil à ⁱ Deo iuberi quod ^k Deutero. c.
non præstare possis.^{28. et 29. Ep}
^{arbit. Scotus}
^{lib. 2. d. 28.}
^{Ecclesiastici}

F. Puto ego quidem nos à flagitiis, ^{c. 15.}
ab adulteriis, à cæde, à furtis sola ratione
duce abstinere posse, sine ope diuina
extraordinaria, etiam si opibus ordinariis
affidue egeamus: sed integritatis a-
liarūmque virtutum laudes eximias sine
opibus extraordinariis, adipisci puto
neminem: P. illud tibi non inuitus assen-
tior, vt soleo pleraque omni disputatio-
ne sublata, id quod plerique volunt, ad
turpia declināda & honesta prosequen-
da diuinas opes non solum ordinarias,
sed etiam extraordinarias cuique necel-

C. iiiii

sarias esse: at omnes confitentur diuina
præsidia potentibus nonquam denegari,
nec modò precantes, sed ne precantes
quidem sæpiissime anteuerti, dormien-
t 1ob. c. 34. tes etiam excitari, ac nuncios tūm visi-
biles, tūm inuisibiles demitti qui assiduè
cohortātur, impellunt, & omnia ad be-
ne viuendum adiumenta suppeditant:
igitur omnia honestatis & officiorū mo-

* Roman. c. 9. menta exequi potes modò velis, * quā-
quam vt velis & exequi possis dabit ille.

R. Non intelligo quomodo voluntas
coacta dicatur voluntas. P. si spontanea
voluntas est quæ agenti collibuit (quæ
potissimi in corporis & animi volupta-
tibus conquirēdis explicatur) profectò
voluntas non spontanea dicetur coacta,
quæ vi aut metu impellitur, improptiè
m in l. metu autem dicitur coacta voluntas de eo quod metus. ff. tamē "coacta, nam si planè cogitur, iam
voluntas esse definit, quia mori priùs
quām assentiri licet: vt Origenes Apol-
lini litare maluit quam pati stuprū: Lu-
cretia stuprum pati quām contumeliosè
cum seruo quasi adultera necari: vterq;
voluit tamen. alterum genus voluntatis
non spontaneæ corum est qui ebrij tur-
piter aliquid admiserunt: aut qui aliud
agentes

agentes alteri profuerunt: vnde fit vt pleraque bona fiant non bene, pleraque mala non male: vt qui desperatæ salutis Phereum Iasoné cùm in latera gladium adegisset aperta vomica interiore curauit, bonum quidé fecit, sed quia non bene pœna ^{n l. i. § .diuus.} sicciorum obligatur: quo-
niam ex animi cuiusq; sententia bono-<sup>ad l. Cornel.
de siccari ff.</sup> rum ac malorum fines ^{o l. aut facta.} exigendi sunt:
quarum finium tanta vis est vt eadem
actio commutatis finibus laudatissima
sit ac vitiosissima. quid enim laudabilius
quàm Deo sacra facere: qui tamen pie-
tatis speciē in eo genere quærit vt alios
fraude circonueniat, omnium scelera-
tissimus est: sic etiam tenuibus largiti
laudabile si diuini numinis intuitu id
fiat: sin largitio fiat vt à Deo locuple-
tère (quoniam benignitas aduersus e-
gentes ars est omnium quæstuosissima)
non tantùm mereas: sin vt auram popu-
larem ex eo captes, vitium est: si aliena
pro tuis donaueris, piaculum: si pupillo-
rum ac tenuium viduarum bona largia-
re, sacrilegium: quoniam eos expillare
non pudet, quibus potissimum Deus vo-
luit opitulari: quæ tamen fiunt ignoran-

ter, nullam habent voluntatis testificationem, vt qui amicum quasi hostem occidit: quæ vero prospici debuerunt ac potuerunt non excusantur, sed leuius puniuntur.

F. Num etiam inuitus peccat qui vel iracundia, vel extrema fame cogēte occidit, furatur? P. nihil fit ab initio, quia ratio ac voluntas appetitui dominatur,
P Genes.ca.3. Deuter.c.29. Ecclesiastici c. 15. Aristot.in
etibicis. & quidem herili^r dominatu, ne quis la- tebras flagitio conquirat. Sic tamen le- uius quam ille peccat, vt pro infinita va- rietate causarum, temporum, personarū varie peccatur.

F. Cum ab hominis fine, summam eius felicitatem, & ab hac summum bonum sciunxeris; num officia cum fini- bus eadem sunt? P. ^{q lib.1.2. &} Aristoteles quidem hæc tria cōfudit: posuit enim summum hominis bonum, & hominis finem ac officiū in virtutis actione, quod fieri nō posse demonstrauimus: cum fines rerum omnium sint extra res ipsas, bona verò rebus ipsis cohærent: officium autem hominis in virtutis actione versatur, quod à fine differt distatque plurimum: nam satis cumulate fecit medicus offi- cio

3. Ethic. ad Nicomach.

cio, qui aduersus ægrotū ea omnia præstit quæ optimus quisq; medicus præstisset, tametsi æger moriatur, nec propositum finē sit afflicctus: præstat igitur finis officio, cum ad fines officia referantur: bonū item ipso fine præstabilius fit.

F. Quodnam perfectissimum est hominis officium? P. purissimus æterni Dei cultus.

F. Quæ sunt officia media? P. pietas in patriam, cultus erga parentes, charitas aduersus propinquos, iustitia in omnes.

F. Quid præcipuum est in Dei cultu? P. eum toto mentis impetu amare, laudare, in eoque sua omnia collocare.

F. Cur ita? P. quia preces ac vota emnia aut ad scelerum expiationem, aut ad calamitatum auersionem, aut ad bonorum adeptionem, quibus commoda nostra quæruntur, procurari solent: laus autem diuina & amor eximius, ac fiducia summa ad eius vnius quem prosequimur ac laudamus cultum singularem referuntur.

F. Quis igitur Deum ardentius amat, aut laudabit melius? P. quisquis ab eius vera^{*} cognitione propriùs abefit.

*Ioan. 19. haec
est vita eterna
ut cognos-
cant te Deum
verum, et
quem misisti
Iesum Christum*

F. Quis ab eius cognitione proprius abest? P. quisquis eius potentiam bonitatem, sapientiam, facta, iudicia, leges, ac totum istud mundi opificium partiumque singularum, naturam, ordinem, concentrum, figuram, usum melius intelliget.

F. Quis haec uberiorius ac melius intelliget? P. Qui diuina lux abundantius affulserit, hinc autem copiosius affulget qui ardenter illum amat.

F. Sed cum in ardentissimo Dei amore, laudibus, ac fiducia perfectissimum hominis officium constituas, qui fieri potest ut illud ames quod sit essentia ac potestate infinitum? P. non potest, inquit Aristoteles, id a nobis amari quod est infinitum; quoniam inter aequales quoddammodo amicitia versatur: finiti autem ad infinitum nulla ratio aequalitatis cogitari potest. P. si haec Aristotelis rationem ullam haberet, ne Deus quidem optimus maximus nos amore completeretur, sed eò magis odio prosequetur quod maior est Deum inter & hominem rerum omnium disparitas; ac frustra iuberemur Deum toto animi conatu amare. quod vero amicitiam inter

aqua-

• lib. 3. c. 7. 8.
11. ethic. ad
Nico.

æquales exoriri & incrementum accipere putat grauius etiam labitur, cùm nullæ sint inimicitiae capitaliores quām æqualium inter ipsos, siue de honoribus, siue de artibus, siue de robore, siue de forma, siue de opibus certamen existat. at quanto melius veteres poetæ amorē Poro ac Pænia, id est summa rerum copia & inopia in horto veneris natū finixerunt! quæ duæ res tamen sunt à se inuicem disiunctissimæ, quoniā nihil Deo locupletius aut formosius, nihil homine indigentius aut deformius si cum Deo comparetur fieri potest: & vt nihil Deo formosius aut amabilius; ita nihil sui amantium rapacius aut copulatius est: quinetiā amoris ab illo prima incendia nascuntur.

r. Cùm igitur fruitionem illam summi boni ab amore eximio, amorē à cognitione ipsius, cognitionem à comprehensione suarū legum, operum & actionum; hæc item pendere videamus ab effusione diuinæ lucis, quæ lux abundanter affulget iis qui maiores virtutum aceruos in vnū collectos accumularint, edificere si placet quid sit virtus? p. est

laudabilis animi habitus.

F. Quid est vitium? P. est priuatio virtutis.

F. Cur vitium non definiamus habitum animi vituperabilem? P. quia vitium priuatue tantum opponitur virtuti, non autem ut contrarium, quemadmodum Aristoteles existimauit. nam ut virtus bonum quiddam est: ita vitium malum esse oportet: malum autem priuatione boni definiendum docuimus: quare necesse est vitia priuationum virtutum definiri non habitu.

F. Cedo si placet demonstrationem? P. omnis priuatio habitum excludit: omnem malum est priuatio boni: ergo malum omne habitum excludit. quare ineptus sit qui definiat inscitiā aut insipientiam habitum erroris aut stultitiae, cùm nihil aliud sit quam scientię ac sapientię priuatio. idem quoque de intemperantia, & iniustitia, quæ præpositione priuate & habitum omnem excludente significantur: ac tametsi habitus scientiae ac prudentiae multis actionibus acquiritur, insipientiae tamen & ignorationis habitum acquiri nemo sanæ mentis dixerit:

xerit: quæ ratio facit ut literis & otio abutantur qui in vitiis habitu definie-
dis operam consumunt.

F. Nonne pluribus actionibus vitiōsi
fiunt homines ut vitiorum habitum ac-
quirant? p. ita quidem Aristoteles de-
finit: qua ratione homicida non sit nisi
qui plurimos occiderit, nec adulter nisi
quamplurimas corruperit: est igitur a-
lius quidem alio nequior, omnes tamen
vitiōsi qui à virtute descivierunt: ut qui
aquarum voragine merguntur, eodem
interitu æque pereunt: nec plus minūsue
perit qui in vado profundissimo demer-
sus est, quam qui digito ab aquarum su-
perficie abest, etiam si facilius hic quam
ille emergere possit.

F. Cur virtutem quoq; non definia-
mus ex fuga vitiorum? virtus, inquit ly-
ricus, est vitium fugere & sapientia pri-
ma stultitia caruisse. p. hæc certè descri-
ptio non est omnino reiicienda. cùm e-
nim quæritur ecquis in domicilio cæle-
sti sedem habiturus sit? respondetur ex s. psal. 15. 24.
oraculo eum fore qui fraudem facit ne-
mini: qui non fœneratur: qui cùm mala
facere potuit, non fecit tamen: denique

^{e Psal. 32.} munditiem ac puritatem maximam putant nihil malitiarum habere: sed quoniam ad vitam perfectā & consummatum officiū non solum manus & oculos iubemur habere continentes, sed etiam ab alienis mentes abstinere: nec tantum illud, verum etiam de suo quemque egenitibus largiri: nec modo violare neminē, sed etiam alienas iniurias prohibere, & illatas vlcisci, nec tantum turpia declinare, sed etiam honesta prosequi, quia suapte natura bonum in ipsa natura existit, propterea virtutes habitu definidas putauimus, quae doctrina, consuetudine, exemplis stabilitatem acquirunt.

F. Quotuplex est virtus? P. duplex, altera quae in otio & contemplatione, altera quae in negotio & actione versatur.

F. Num contemplatio est mentis a-
^{s lib. 10. ethi. Etio?} p. ita quidem tradit "Aristoteles,
^{& lib. 7.c. 3.} ne vel magistri Platonis autoritatem se-
politicor. qui vel à proposita suscepitaque senten-
tia discedere videretur.

F. Non satis intelligo mi pater quid
velis. P. Plato summum hominis extre-
mumque bonum ad contemplationem
traxit: Aristoteles vero ad actionem: sed
cùm

cùm acutius intuentibus absurdum videretur Aristoteli summā hominis fœlicitatem in motu collocare, cum motus omnis ad quietem vt ad finem propositum referatur, summū autem bonum propter sc̄ expetendum nec aliò referri fateretur, verborum ambiguitate usus, summam beatitudinem hominis in actione præstantissimæ partis humanæ versari scripsit in extremo moralium disputationum: Atque hic scopulus est Aristotelis ad quem plerique nauim affligerunt, quod in actione virtutis initio summum hominis bonum posuisset: ad extremum tamen in contemplatione consistere fatetur, sed contemplationem appellat mētis actionem: quod perinde est ac si quietem definiret esse motum. Ut autem Aristoteles à sentētia discederet, & contemplatione summum hominis bonum tandem aliquando definiret, vitam deorum proposuit ad imitandum, quos non modo nulla opera moliri, at ne ullis quidē actionibus implicari, sed sola contemplatione vitam tueri scribit: id quod Marco Varroni fortassis occasionem præbuit vt humanam fœlicita-

D

tem actione & contemplatione finiret:
sed cum ad hanc illa referatur, & vtraq;
ad fruitionem diuinæ lucis, fieri nequit
ut in illis summum hominis bonum in-
sit, quod eiusmodi est ut nihil homini
melius contingere possit.

F. Quænam virtutes in otio versan-
tur? P. sapientia & scientia.

F. Quæ virtutes negotiis implican-
tur? P. ars & prudentia.

F. Cur non diuidis virtutem in intel-
lectualem & moralem? P. hæc quidem

^{a li. 1. etiæ lib.} diuisio ab ^b Aristotele ad Peripateticos
^{c. 14. & lib.} manauit: minuendus tamē est hic error,
^{d. c. 1. & 2.} ac demonstrandum virtutes omnes esse
intellectuales, cùm solus intellectus vir-
^{e Cicero in a-} tutum capax sit, ut rectissimè Stoici ^f de-
^{cademicis &} finierunt.

F. Cur virtutes morales non tribuan-
tur animæ inferiori rectæ rationi obse-
quentes? P. primum quia vnius hominis
vna est anima, id est mens, quæ cadaueri
suo superstes euolat, vt abundanter no-
^{e Bodinus in} bis in libro de anima disseruisse ^c vide-
^{lib. 5. theatri} natura.
^{d lib. 2. & 3.} cæteræ quæ partes animæ putatur,
^{e de anima.} facultates sunt, vt etiamanum ^f Aristote-
les duobus locis confitetur: quod si vna
hominis

hominis mens est, sequitur omnes virtutes esse intellectuales: nec tamen si duplex, aut triplex esset anima, virtutes vllas inferiori animæ tribui oportet.

F. Cur non? R. quia mens hominis iracundiam, libidinem, cæterasque cupiditates sola coercet, ac sola in officio continet, vt etiamnum ^{e lib. I. & i.} Aristoteles ipse fatetur: cùm igitur inferioris animæ, si qua est, obsequium seruile sit ac necessarium, profecto laus omnis honestarum actionum debetur menti quæ perficit, nō cupiditati quæ perficitur. quæ cùm ita sint, sequitur omnes virtutes intellectuales esse.

F. Cur inferior anima virtutum capax æquè non sit vt superior? R. quia parere neesse habet, non aliter quam bestiæ: bestiā enim appellat Plato animam inferiorem, id est θυμὸν ργὴν θειθυμίαν.

F. Apertius si placet. P. habitus omnis est eius facultatis animæ cuius est actio: est autem intellectus omniū moderator actionum: igitur habitus omniū virtutum intellectuales sunt.

F. Cur laus ac præmium non debeatur animæ inferiori propter illud obse-

D ii

etichor. Nico.

quium? p. quia nulla laus est eius qui parere necesse habet: at cupiditas intellec-
tui parere ^f necesse habet: nullam igitur laudem obsequii coacti meretur. quam-
quam absurdiora his sequentur si virtus moralis ab anima inferiore penderet: nulla enim supplicia peccatis aut virtutibus præmia tribuerentur.

*f Genes. c. 3.
Deuterono. c.
28 et 29.
Ecclesiastici.
c. 15.*

*g lib. 3. de a.
nima.* f. Cur non? p. quia inferiorem animam mortalem esse contendit ^e Aristoteles ac tota natio philosophorum: at præmia recte factorum, aut supplicia scelerum, quæ bonorum ac malorum finibus decernuntur, immortalia sunt: non igitur animæ inferiori tribui possunt, quam mortalem confitentur: nec superiori animæ debentur aliena præmia: tribuerentur autem intellectui præmia animæ inferioris.

*Augustin. lib.
3. de lib. arbitrii.* f. Cur appetitum à voluntate disiungis? p. quoniā appetitus est bruta facultas animæ: voluntas autē est actus mentis arbitrio libero vtentis, tūm ad turpia declinanda, tūm ad honesta prosequenda: in quo labitur Aristoteles qui voluntatem ad honesta tantum, non item ad turpia dirigi putat: quod quidem si verū esset

esset nonquam peccaretur, quia nullum ^{trio. nullum}
est peccatum nisi à libera voluntate pro- ^{est peccatum}
ficiatur, quæ non modò ratione, sed ^{nisi voluntas-}
etiam intelligendi facultate superior est.
ac propterea legislator sapientissimus
propositis bonorum & malorū finibus
obtestatus est vitam & exitium, malum
& bonum in potestate quenque ^h habe- ^{h Deuterono.}
re, & ad bonorum delectum & fugam ^{1. 28. Eccle-}
malorum omnes excitant, ne si malum ^{siajstici c. 15.}
optarent male perirent.

r. Qui fieri potest ut voluntas intel-
lectu superior sit, cùm Aristoteles volū-
tatem definiat appetitum rationi obse-
quentem? p. si hæc Aristotelis definitio
probabilis esset, voluntas ratione infe-
rior haberetur: at tantum abest ut volun-
tas inferior sit, ut etiam intelligendi fa-
cilitate superior habeatur: quia tametsi
vis intelligēdi circa verum & falsum po-
sita sit: voluntas autem circa bonum &
malum, nihilominus in arbitrio volun-
tatis posita est intellectio: quia nemo ad
intelligendū cogi potest si mēs oblatas
demonstrationes & argumenta respuat,
nec rebus cognitis assentietur si volun-
tas obstat.

D iii

r. Demus intellectionem à voluntate prohiberi, nemo tamen opinor assensionem cohibere potest earum rerum quas animo comprehēsas habet. p. hæc ⁱIoannes Pi-
^{cus in apolo-}
^{gia, et Scotus}
^{lib. 2. senten-}
^{tiarum d. 6.}
^{q. 2.} quidem sententia ¹ nonnullis probatur,
sed suo merito ^k reiecta est: nam cùm in
nostra voluntate positum esse negant ut
fidem contra rei perspicuitatem ample-
K a theologis Etamur, non modo pietatem subuertūt,
Rome sub In-
nocentio. 8.
pōtifice Rom.
^{vide apologia}
^{Pri.} verumetā voluntatis ipsius vīm ac po-
testatem conuellunt, quid enim vetat
quin credā flumina sursum, ignes deor-
sum ferri quādō mihi collibitum est. ob
id enim Aristoteles voluntatem eorum
etiam esse scribit quæ fieri non possunt:
sed quod electionē τῶν Δυνάτων ser pos-
sibilium tantūm esse putat non recte pu-
tat. gygantes enim Iouem de cælo præ-
cipitem deturbare non modò voluerūt,
sed etiam proposito ac suscepto consilio
montibus ac turribus aggestis efficere
sunt conati: nec defuere qui non solū
optarent, verumetiam modis omnibus
se deos efficere tentarent, vt Psaphus
Affer qui loquaces ac eruditas aues e-
mittere solebat, quę Psaphum Deum es-
se prædicarent: vt etiam ¹ Heraclides ad
id ora-

¹ Laertius in
Heraclide.

id oracula Pythiaca corruptis sacerdotibus extorxit. quamquā quid argumen-
ter cùm electio nihil aliud sit quā testifi-
catio volūtatis, quæ si erit τῷ ἀδυάπω, ^mimposibi-
etiam voluntas erit τῷ _{lum.} ad' αὐτῷ.

F. Cur virtus non definiatur habitus
electiuus in medio vitiorum consistens,
ut Aristoteli placuit? p. quoniam nulla
virtus in mediocritate versatur.

F. Cur non? p. quia virtus omnis est
intellectualis: nulla autem virtus intellec-
tualis in mediocritate versatur: nulla i-
gitur virtus in medio vitiorum consistit.
antea quidem demonstratum est argu-
mentis ad assentendum necessariis virtu-
tes omnes intellectuales esse: virtutes
autem intellectuales in medio cōsistere
Peripatetici negant, qui tamen ab Ari-
stotele magistro defecerunt: is enim vir-
tutem in uniuersum definierat habitum
electiuum in mediocritate positum, sine
ulla moraliū aut intellectualium distin-
ctione, quātum ad mediocritatem atti-
net quæ utrisque conuenire videtur: &
certè præstaret mediocriter doctum,
quām mediocriter bonum esse.

F. Quid si demus ex Aristotelis sen-
D. ivi

tentia virtutes quas morales vocāt, non superioris, sed inferioris animæ proprias esse? quibus argumentis conuinci poterit eas non consistere in mediocritate? p. primū ex eo quod Aristoteles ab Archita Tarentino quasi naturæ decretum expressit, scilicet vnum vni tantum contrarium esse: plura vni contraria existere nō posse: puta calida frigidis solūm pugnare, non etiam humidis: alioqui si vni duo pugnarent, rerum natura breui subuerteretur: at si virtus inter extrema duo vitiosa versaretur, duo contraria simul inter se & cum virtute contenderēt: igitur absurdum est vias virtutes in extremorum vitiorum medio versari: vitia autem duo inter se & virtuti contraria esse diserte scribit⁹ Aristoteles. hæc demonstratio tanti est ut subuerti difficultè possit: tametsi aliis etiam argumentis hæc opinio refelli potest.

F. Cedo illa si placet propter rei pondus & inueteratam opinionem. p. si virtia sunt infinita & virtutes finitæ: posuit enim Aristoteles bonum finitum, malū verò infinitum: vitiorum infinitas virtutum numerum lōgè superabit, id est partibus

tibus infinitis : quia finiti ad infinitum nulla ratio est : deinde si virtia seu mala sunt infinita, virtutes medias in tanta paucitate habere nullo modo poterunt.

F. Quid si dicamus virtia quidem inter se contraria esse, virtutes autem vitiis non item, non erunt vni duo contraria. p. vt malum bono cōtrarium statuit Aristoteles : ita quoque mali species singulas contrarias esse oportet : vt si calor omnis omni frigori contrarius sit, hic calor huic frigori contrarius erit, hoc vitium huic virtuti contrarium.

E. At mihi videtur natura mediocritatem aureā tueri voluisse, quam veteres in limine tépli delphici ex Apollinis oraculo inscripserat, Ne quid nimis, id est μη πολὺ γαρ. p. dictum illud ad cupiditates coercendas, non ad vitiorum mediocritatem referri debet : alioqui mediocriter vitiosum esse oporteret. tametsi dū illud abhorret ab ipsa natura, vt perspicuum fit in singula naturæ opera intuiti: neque enim viri ignis mediocriter, sed ad extremum suæ facultatis: nec sol mediocriter lucet, sed quantumcumque potest. idem de cæteris omnibus re-

linquitur iudicandum. cum ergo virtus sit naturæ consentanea suam vim ad extreum usq; exerere necesse est, quid autem legislator maximus cum ad amores diuinos hominē excitat? Deum, inquit, amabis ex toto corde tuo , ex tota mente tua, ex totis viribus tuis, eiq; semper adhærebis. ex quo intelligitur virtutum omnium pulcherrimam ad extreum intendi, & quidem ad omnes tum superioris, tum inferioris animæ facultates. quemadmodum igitur capitale fuerit statuere modum amoris ac fiduciæ erga Deum: ita quoq; extremæ dementiæ est statuere modum tēperantiæ ac fortitudinis erga seipsum , aut benignitatis aduersus egenos , aut iustitiæ in omnes.

F. Nonne largitionis modum facere, nec in omnes omnia effundere virtutis est? p. istud quidem prudentiæ quam intellectuali virtutem confitentur, proprium est prospicere, quid, quando, vbi, quantum, quibus, quem ad finem quoq; modo largiare: at quò quisque plura imerentes benefacta contulerit, eò laudabilior sit. neque enim auri tantum aut argenti clauibus benignitatis fontes aperiun-

periuntur, sed etiam aliis opibus, officiis, doctrina, patrocinio, eloquentia, suffragiis, commendatione, precibus, scriptis, medicina, opificio, labore, industria, ac modis omnibus liberalissimi animi gratitudo se se ostentat. & quidem Pontificis illius Affri clarissima laus scriptis commendatur, quod cum suas in primis, deinde sacras opes ad liberandos seruitute christianos effudisset, seipsum vedi passus est ut suos redimeret. est igitur liberalitas in merentes omnium laudatissima, quae maxima, & in quamplurimos effusa, itaque populorum omnium moribus, legibus, institutis, magna quidem præmia fortibus, maiora fortioribus, maxima fortissimis, integerimis, iustissimis proponuntur. quibus perspicuum fit summam virtutum laudem non in mediocritate, sed in extremitate versari: nec mediocriter liberales, aut mediocriter temperantes, aut mediocriter iustos sed liberalissimos, temperantissimos, iustissimos summis laudibus, vitiosissimos autem summa vituperatione dignos censeri.

F. Cur non iustitiam mediocritate consistat, id est ne cui plus minusve tri-

buatur quam deceat? p. Aristoteles iu-
plib.5.ethic. stitiam in medio versari p' putat: quod ta-
men fieri nullo modo potest siue de iu-
stitia generali quæratur, quæ virtutes o-
mnes suo complexu fouet, siue de singu-
lari quæ tribuit vnicuique quod suum
est: quam inter lucrum ac damnum col-
locant: at iniquus iudex sit qui quod al-
terius sit vtrique litiganti partiatur, ne
alter omne lucrū, alter omne damnum
ferat: neque enim ista ratione suum cui-
que tribueretur, sed iniustissimè ipsi do-
mino sua eriperentur, quem æquum est
non modo lucrum omne ferre ac litis
expensas, sed etiam quanti sua interest
re sua spoliatum fuisse. ^{q lib.5.ethic.} fingit etiā eum
c.5.
r lib.5.c.9. qui cælus est minus quam decuit, qui
c.10. autem verberavit plus accepisse: quo ni-
hil leuius dici potuit. illud tamen absur-
dius quod scribit eum iniuriam sibi ipsi
intulisse qui ab altero illatam iniuriam
non vlciscatur, ab vltionem non revo-
scat. quanto melius à Platone magistro
prestat iniu-
ruā ferre quā
inferre ex i-
psius Christi
doctrina, Ma-
thae cap.5. dictū est, μᾶλον ἀδικεῖται οὐ ἀδικεῖν. quod
si acerbissima supplicia sceleratissimis, le-
uissima leuissimè peccantibus irrogātur,
quæ extrema sunt iustitiae ciuilis, iniusti-
simus

simus esset qui flagitosissimos mediocri
pœna plecteret. quamquam in eo quo-
que peccatur quod iustitiam ciuilem, id
est iurisprudentiæ τὸν ἔργον trahit
ad mediocritatem, cùm prudéria sit virtu-
tus maximè omnium intellectualis, vt i-
pse fatetur : intellectuales autem virtu-
tes à mediocritate depulerunt Peripate-
tici posteriores, cùm nullam distinctio-
nem Aristoteles adhibuisse: sed omnes
mediis vitiorum carceribus conclusis-
set. In generali verò iustitia quæ legum
omnium obseruatione definitur ab ^{s lib. 6.} A-
ristotele, quis vñquam dubitauit quin
iustissimus quisque maximis omnium
laudibus afficiendus sit? nisi laudabilio-
rem putemus eum qui non omnibus le-
gibus, sed quibusdam tantùm paruerit,
vt medium illud quod nimium inter &
parum intercedit Aristotelis opinioni
consentaneum tueatur. quamquam fieri
non potest quin illa virtus quæ inter ex-
rema vitiosa consistere singitur, non sit
ipsa vitiosa.

F. Cur ita? p. quia medium rerum o-
mnium eiusmodi est vt semper ab ex-
tremis fiat, & in naturam extremorum

*# Alexand. in
comment. lib.
4.metaphys.* "abeat, ita fiet vt vitium virtus fiat: vt
hydromel ex aqua & melle temperatur
& vtriusque vim obtinet: vt etiam her-
maphroditus ex mare & foemina, cæte-
raque id genus naturæ ludibria & por-
tenta vim obtinent extremerū. ita quo-
*x lib. 2. c. 7.
& 11. abic.* que ^x Aristoteles hominem libidinosissi-
mum in uno extremerū statuit: & cum
qui penitus ab omni libidine abhorret
in altero extremo, quem vt stupidū vi-
tuperat, eum vero laudat qui mediocri-
ter libidinem sectatur. idem igitur iudi-
candum erit de fure rapacissimo qui co-
trarius sit ei qui furta execratur: eos ve-
rò qui mediocriter furātur, aut mechan-
tūr laudabiles esse: quia posuit virtua vir-
tutum extrema nimium & parum: quæ
tamen contraria esse nequeunt sed rela-
ta: nam quod parum est vni personæ, aut
tempori, aut loco, idem alteri personæ ac
tempori nimium est ac vitiosum, vt quæ
maxima pumillioni, eadem minima gi-
ganti videtur, ex quo necesse est medio-
critatem illam quam virtutis propriam
facit sæpe vitiōsam, ac semp̄ instabilē
suique dissimilem fore. at oportet eum
qui se disciplinā traditurum profitetur
non

non incertum vagari, sed rationibus ac definitionibus certissimis vti, ac potissimum vbi de beata vita, de moribus conformatandis atque omnino de bonorum ac malorum finibus disputatur.

F. Quid si mediocritatem illam in perturbationum mediocritate cōsistere dicamus? P. ita quidem putat^y Aristoteles ac tamen indefinitā relinquit: & cūm virtutes mediocri perturbatione designat, laudissimam illam omnium philosophorum consensione εὐθυμίας, id est omni perturbatione vacuam animorum tranquillitatem ab radice conuellit atque elidit. nam eum æquè vitiosum iudicat qui semper metuit, vt eū qui nihil metuit, quem insanum vocat. hunc tamen imperterritum, id est ἀχόλυτον^z lyricus, poeta omni genere laudationum magnificè cumulauit, quem si fractus illabatur orbis impavidum feriat ruinæ, potest. qualem Plutarchus & Seneca fuisse Catonem tradunt, qui inter medias Reipublicę ruinas, in frācto animo erectus stabant. qui enim sic affectus est, neque tabescit molestiis, neque frāgitur dolore, neque sitienter ardet desiderio, neque a-

^y lib. 2. c. 6.
^z Horatius in ode iustum ac tenacem eū vocat qui prohiberi non potest.

lacritate futili gestiens deliquescit , sed semper sui similis ad omnem reipublicæ faciem fortissimum se se ostentat . qui ergo hunc insanum esse arbitratur , valde insanire necesse est.

r. Cum virtutes in medio vitiorum consistere aiunt, non medium rei, sed rationis inquirunt , vt liberalitas quidem lōgissimè ab avaritia, sed proximè abest à prodigalitate. p. hoc vnum liberalitatis exemplum sæpius inculcant , tametsi superius dictum est cum qui sit liberalissimus erga tenues , in omni genere officiorum multò laudabiliorem esse quam qui mediocriter liberalis sit : sed nullum siue rei , siue rationis medium cogitari potest eius rei cuius extrema sint infinita. cùm enim Aristoteles posuerit malū infinitum, & infinitam peccanti varietatem in eo quod plus aut minus est pro infinita locorū , temporum , ac personarū varietate, ex eo fit vt nulla virtus in medio vitiorum consistere possit : oportuisset enim malorum seu vitiorum extremitates finitas ac determinatas esse vt media tenerentur: infiniti verò mediū nullum cogitari potest : vbi enim repetiatur

riatur medium eius rei quæ terminis ac finibus caret.

F. Si virtutes non versantur in medio vitiorum, oportet in extremis consistere. p. quid nⁱp. habent enim virtutes vicia priuatione quadam sibi opposita, vt visio cœcitatem, lux tenebras: ita scientiam inscitia, artē inertia, sapientiam insipientia, prudentiam imprudentia, temperantiam intemperantia, iustitiam iniustitia: & vti quisque sapientissimus, prudentissimus, doctissimus, iustissimus, fortissimus, modestissimus, religiosissimus, liberalissimus, virtutum denique omnium cumulis abundantissimus, hunc etiam omnibus omnium sententiis laudatissimum esse oportet, & qui mediocriter fuerit illa consecutus, in mediocri tantum laude versari, & cum exceptione laudari. alioqui ad superiores absurditates illud etiam accederet, quod summū hominis extremūmque bonum, non in summo, sed in mediocri loco versaretur: nec summa illa mentis voluptas, quam in summi boni fruitione posuimus, nec felicitas nobis extrema, sed fœlicitatis mediocritas effet conquirenda: summū

E

autem extremumq; bonum, quasi vitiosum iudicaremus, quia nec in medio sit, nec mediocriter optandum. nam si virtutes singulæ & singula bona sint in medio, summum quoque bonum non erit extremum, sed in medio malorum. ac mirum est Aristotelem qui malum fecit infinitū, paucissimis virtutibus quas enumerat extrema vix illa reperire potuisse, & inopiam Græcæ linguae excusauisse, quæ tamen est omnium abundantissima: res igitur illum & ratio non verba deseruerunt.

F. Quid animi perturbatio differt à virtute? P. quantum motus à quiete, aut serena tranquillitas à tempestate, valetudo ab ægrotatione: & quemadmodum morbis corpora concutiuntur: sic perturbationibus animi de sanitate deturbantur, eoq; magis si diutius insederint atque inueterarint actionum prava consuetudine. illud enim fere perpetuum est, Quarum actionum ope virtutes in animis ingenerantur, dissimilium actionum vsu intetire.

F. Nonne virtutes ac vitia nobis ingenita sunt natura? P. nulla quidem vitia in a-

in animis nostris natura ingenerauit. ac propterea ^a sapiētiæ magister se optimè ^{a sapientie e.} à natura subornatum fuisse scripsit, & ^{b. Gen. 2. 1 ob. 1.} ^{cap. 5.} cum bonus esset, corpus incontaminatū reperisse: sunt enim ingeniis nostris omnia omnium virtutum semina diuinitus insita, quæ si adolescere patiamur, ipsa nos ad verum decus & beatā vitam proxime perducāt. argumento sit quod ingenia vel modicè culta sciētiatum ac virtutum ornamenta pulcherima præ se ferunt, ac scientiarum principia, communēsque sententias, id est *κόνιας διάροιας*, capiunt nullo fere labore. & quemadmodum terris semina stirpiū, aquis pilcium innata sunt, quæ cælesti rore & calore fouentur & augentur: ita quoque opifex opt. max. hortum amœnissimum, id ^b hominis mentem seminibus fructuīn varietate ac sapore iucundissimis ^{b. Gen. 2. 2.} ^{c.} consicut, quæ cælesti rore irrigata arbores scientiæ ac prudentiæ frugiferas facile proferre possit.

F. Cur igitur Bezaleel intellectu diuino afflatus, atque omni sapiētia, scientia, prudentia, summāque artium varietate nullo suo labore intelligentissimus,

E ii

Exod.c.31. sapientissimus, scientissimus, prudentissimus, & opifex omniū peritissimus c^euasit? p. vt intelligatur plus momentō Deum efficere posse, quām sēculis omnibus omni studio præstari queat. & quidem locus hic paucis verbis omnes animorum dotes cōpleteatur, quæ philosophi infinita librorum multitudine sēculis omnibus assequi nonquam potuerunt.

r. Cur Bezaleel diuino spiritu, sapientia, scientia, prudentia, arte, non etiam virtutibus quas morales appellant cumulatus fuisse dicitur? p. vt planè intelligatur omnes animi dotes quæ homini viuenti ac spiranti tribui possunt, his quinque generibus contineri: item omnes virtutes intellectuales esse, non inferioris animæ proprias, vt superius explicatum est.

r. Nisi molestus sim patens optime, illud etiam abste peto vt præclaras illas animorum dotes his quinq; generibus comprehēfas interpretēre. p. multa quidem libentissimè tua vnius causa, nihil tant en libentius feci. primū diuino spiritu Deus Bezalelem afflauit, quem

Caldæus

<sup>d Onkelos in
cap. Exod. 31.</sup>

^a Caldæus interpres spiritum propheti-
cum interpretatur, quò nihil homini spi-
rabile cælum haurienti maius ac melius
tribui potest; deinde additur ei sapiëtia,
quę quod in vnius æterni Dei purissimo
cultu versatur, sola est quæ veram picta-
tem segregat ab impietate, quam non
nulli summam iustitiam vocāt, qua qui-
dem immortali Deo tribuitur quod suū
est: sed proprio ac singulari nomine v-
tendum fuit. hinc subiicitur scientia, quę
in rerum omnium cognitione verum à
falso diuidit: his coniunxit prudentiam
virtutum omnium ducē ac magistrum,
qua bonum à malo, turpe ab honesto,
decorum ab indecoro segregatur: po-
stremo artem superioribus cumulauit,
quibuscum nihil fere habet commune,
propterea quòd ars in opificiorum va-
rietate cosistit, quę vtile ab inutili seiun-
git. ex quo perspicitur his quinque vir-
tutibus, scilicet intellectu agēte ac men-
tem illustrante, sapientia, scientia, pru-
dentia, arte, prophetiam, pietatem, veri-
tatem, bonitatem, utilitatem comparari.

F. Cur sapientiam facit sciētia potio-
rem? cur item scientiæ prudentiam an-

E iii

teponit? p. quoniam cultui diuino pri-
mas tribuere debemus: nam in eo sum-
ma veræ sapientiæ laus consistit: secun-
das contemplationi rerū pulcherrima-
rum quas insatiabili varietate Deus con-
didit, vt in illis summum opificis sapien-
tiæ, bonitatem, potentiam admirari ac
suspicere, tum supera, infera, prima, vlti-
ma, media, omnia denique omnibus or-
dine decenti coniugata & apta intueri
possimus: nam tantò scientia prudentiæ
præstat, quantò nobilior est actione cō-
templatio, & cum veris falsa plerumque
maxima similitudine adiuncta sint, nulla
esset iudicandi aut assentiendi nota, nisi
opes à scientia peterentur: omnis autem
scientia est rerum diuinorum, aut natu-
ralium, aut humanarum, item naturales
scientiæ tametsi summo genere mathe-
maticas complectantur, singulari tamen
nota diuelluntur, quia mediū quodam-
modo inter naturalia ac diuinā tenere,
ac mentes humanas à sensibus ad subli-
mum ac cœlestium rerū intelligentiam
pertrahere videantur.

F. Num prudētia reb. humanis mul-
tò magis necessaria tibi videtur quàm
scientia,

scientia, cùm sine hac Respublice & imperia maxima diutissimè floruerint, sinc illa vix vlla societas consistere potest? p. prudentia virtus est actuosa quæq; totæ rebus humanis implicatur: scientia verò considerandis operibus cōditoris, ut his gradibus in eius cognitionē perueniamus. at humanis diuina tantò præstabiliora sunt, quātò Deus homini præstat. itaque sapientiæ magister hunc etiā legislatoris ordinem secutus est, Cùm ^{e Proverb. c. 2.} 'venerit, inquit, sapientia in cor tuum & scientia animæ tuæ placuerit, prudentia seruabit te, idem paulò post, Dic ^{f Proverb. c. 3.} sapien tiæ soror mea est, & prudentiam voca cognatam tuam. quibus verbis docet sapientiam prudentia coniunctionem & amabiliorem esse debere, quam propterea lignum vitæ appellat. idem alio ^{g Proverb. c. 3. 16.} lo. co. sapientia domus ædificatur, prudētia confirmatur, & scientia rebus pulcherrimis cellaria complentur.

p. Cur non definis sapientiam artis perfectione? p. hæc quidem est ^{i lib. 6. c. 5. ethicor.} Ariostelis definitio, qui Phidiam & Polycletum sapiētes ob id appellat quod peritissimi essent statuarii, quō nihil à sapiē-

E. ivi

tiæ dignitate ac præstantia potuit alienius cogitari, cum opificum artes fere omnes sordescant, nec vlla sordidior aut

K Sapient.c. 14. hominum generi minus vtilis esse ^k vi-

deatur quam statuaria. Item Aristoteles definit prudentiæ habitum rectè rationi congruentem: quæ certè definitio conuenit omnibus virtutibus quæ quatuor generibus continentur, sapiëtia ac sci-

contemplati- um. actio- sum, operosus.

tia, quæ ad genus ἑωρητικὸν, prudētia quæ ad περικηπτικὸν, & arte quæ ad ποιητικὸν per-

tinet. Sapiëntia quidem ac sciëtia in contemplatione acquiescunt: prudētia non est contemplatione contenta, sed progreditur ad actionem: ars item non est actione contenta, nisi opificium relinquit. Quod autem Aristoteles pruden-

tiam quoque belluarum generi tribuit,

populari more locutum opinor, alioqui

belluas bonorum ac malorum finibus

m li. 1. si qua drupes ff.

obligari oportet: ac ^m propterea dicuntur pauperiem facere non iniuriam, quia

nec iuris nec iniuriæ participes sunt ut

apposite iuris consulti tradunt.

F. Cur virtutibus artē adiungis? p. A-

n lib. 6. c. 5. aristoteles quidem artes à virtutibus ⁿ se-

gregauit, quoniam, inquit, obliuione

obli-

obliterantur : quæ ratio si probabilis es-
set , scientias omnes ac disciplinas ex al-
bo virtutum eximere oporteret, cùm o-
bliuione quoque aboleantur. nam Cor-
uinū Messalam, ac superiori ætate Geor-
gium Trapezuntiū , qui Ptolemæi opus
ingens latinè reddidit, pulcherrimas, di-
sciplinas tanta obliuione obruisse legi-
mus, vt ne sui quidem nominis recor-
dateatur.

F. Non videtur rationi cōsentaneum
virtutem id appellare quod in scelera-
tissimum quenque cadere potest , vt ar-
chiteconice, fabriles artes, fusoriæ, tex-
toriæ, lanificiæ, coriariæ, sericeæ sutoriæ.
P. Artes omnes hominum generi vtiles
sunt cuiusmodi plurimas enumerasti, aut
inutiles vt Apicianæ artes, vnguentariæ,
statuariæ, histrionicæ, ac cæteræ volu-
ptatum sordidarum effectrices & con-
ciliatrices, quæ quidem artium ex anthe-
mata potius quam artes dici debent: vti-
le verò ab honesto seiungi non debet:
eoque artes præstantiores sunt quò ma-
gis vtiles ac necessariae. & vt nemo tantæ
virtutis est qui non sit aliquo vitio in-
quinatus : ita nemo est tam facinorus,

qui non aliqua virtute præstet. sit architectus sceleratus, in eo tamen bonus est quod artem bonam & ad hominum societas utilem detulit.

F. An quia bonus est architectus, id circa bonus dici debet. P. à coniunctis quidem ad disiuncta fallax argumentum esse tradunt in accidentium genere: neque à genere ad speciem siue in accidentibus, siue in substantia quicquam conficitur: sed à specie ad genus utroque casu affirmando efficaciter argumentari licet in simplicibus enunciatis: à coniunctis vero ad simplicia dicemus in accidentium natura cum qui sit bonus faber etiā virum bonum esse quodammodo: id est quatenus bonum illud fabriliū artium adeptus est: cùm omne bonum diuino munere tributum ad tuendos hominum cætus beare quadam ex parte possit, ac propterea virtutis laudem mereatur: alioqui ne scientiæ quidem rerum sublimium ac pulcherrimarū virtutes essent, cùm in sceleratissimum quenq; cadant.

F. Si virtutes omnes sapientia, scientia, prudentia, arte continentur, sub quo genere collocabimus iustitiam, fortitudinem,

dinem, temperantiam, ceterasque virtutes? p. sub prudentia, ut propterea Plato virtutes omnes prudentias ^{o ex Aristot.} appellaret, nec improprie, si sapientiam ac scientiam excepisset, quoniam in contemplatione versantur: prudentia vero tota negotiosa fine in actionis habet consentaneum honestati. Aristoteles vero Platonem coarguens virtutes omnes prudentias esse negat, non tam sine prudentia: sed utroque modo fallit, non solum quia negat virtutes prudentias esse, sed etiam quia scientiam ac sapientiam non exceptit propter utriusque dissimillimam à prudentia naturam ac finem. quod autem ceterae virtutes veniat appellatione prudentiae, ex eo probari potest, quod omnis actio virtuti consentanea prudentia est; actiones virorum fortium, prudentium, iustorum, temperantium virtuti consentaneae sunt: igitur fortitudo, temperantia, iustitia prudentiae sunt: quoniam actio rectae rationi congruens solius prudentiae propria est,

F. Quae sunt prudentiae species? p. duæ, altera quidem est carum actionum quae pertinent ad mores conformandos: al-

lib. 6. c. ult.
et lib. 7. c. 2.
ethic. Plato in
Thæteta.

teria est actionū quę ad praxim spectant,
earum disciplinarum quae nullum opus
relinquunt: & vtrāque prudentiæ spe-
cies in singularibus actionibus versatur,
vt scientia in vniuersalium contempla-
tione.

r. Quid appellas praxim? p. vsum dis-
ciplinarum quae actionis finem habent:
vt geometria quidem quatenus scientia
est, continuas quantitates linearum, pla-
norum, ac solidorum inquirit, earumq;
habitus ac naturas, & inuentione veri
contenta acquiescit: cùm verò agros,
vrbes, ædificia metiri placet, singularis
illa praxis non est in sciētia, sed in agen-
di prudentia, quę demonstrationes men-
te perceptas in vsum exerit: vsus autem
indocilis est. idem iudicandum de me-
dicinæ scientia quae versatur in physio-
logia corporis humani & veri cognitio-
ne eorum quae humano corpori & sin-
gulis partibus accidunt, quibusque me-
dicamētis male affecta loca curare, tum
etiam rationes quibus valetudinem tue-
ri, aut amissam recuperare possis. praxis
autem hæc, non scientiæ sed prudentiæ
propria est quę in vsum promit perceptā
discipli-

disciplinam: usus perspicitur in chirurgia, pharmacopœia & therapeutica, quæ præter physiologiam (quæ in scientia versatur) agendi prudentiam requirunt. idem relinquitur iudicadum de arithmetica, astronomia, musica, optica, catoptrica, deq; disciplinis quas Græci λογικæ appellant, Grammatica inquam Rhetorica, Dialectica: item de gymnastica, imperatoria siue militari, gubernatoria, politica, œconomica: quarū disciplinarum cognitio quid veri sit intuetur, & ad scientiæ genus vniuersale refertur, usus vero ad prudentiam agendi.

F. Cedo si placet alterum prudentiæ genus? p. illud ad mores cōformandos spectat: prospicit autē quid in quaque re deceat aut dedebeat, eaq; quam latissimè patet: sed ad duas species contrahi potest: scilicet ad fortitudinem & temperantiam: aut ad summum tribus contineri fortitudine, temperantia, iustitia. nihil enim aliud Plato voluit iustitiam esse quam prudentiæ, fortitudinis, ac temperantiæ concordiæ & concentum, cum scilicet rationi tribuitur imperium: iræ ac libidini obsequium: tunc enim in-

tra se quenque iustitiam stabilire necesse est, qua quidem suum cuique tribuatur: & quemadmodum diatessaron, diapente, diapason, si seorsum audiantur, suavitate quadam aures afficiunt: cum vero simul miscentur harmonia suauissima animos complent ac demulcet: ita quoque prudentiae, fortitudinis ac temperantiae concentus efficit iustitiam illam naturalem, qua cuique animae parti tribuitur quod suum est. Philo tamen Hebreus iustitiā illam quae virtutes omnes amplexatur singulari quodam nomine ἀγαθότης seu bonitatem appellat. sed virtutum cumulus non efficit virtutis ullam varietatem.

F. Tres igitur tantum virtutes morales relinquuntur, scilicet prudentia, fortitudo, temperantia. P. certe quidem in labro Salomonis tres haec virtutes nec plures significantur, quae pertinent ad mores conformandos, triplici specie hominis, leonis, ac bouis: quia nihil in animalibus homine prudentius, nihil fortius leone, nihil boue temperantius in cibo, potu, gressu, venere, patientia, labore. quas imagines Salomo circa labrum
æneum

æncum incidi iussit, vt omnes intelligerent in eo labro non tantùm corporeas, sed etiam animorū fordes ac spurcitas, quæ à tribus contrariis vitiis exoriuntur scilicet versutia, iracundia libidine proli oportere: nam his tribus vitiis cetera continentur.

F. Sed cùm ea iustitia qua cuiq; parti animè tribuitur quod suum est ^p genera-
lis sit iustitia quæ virtutes omnes suo <sup>p Iustitia im-
fere virtutes</sup> cōplexu fouet, & in mente ipsa insideat:
ea verò quæ foras exit quæ ciuium con-
cordiam tribuendo cuique suum tuetur,
quæque communia in commune, queri,
propria singulis reddi iubet cuius gene-
ris esse dicetur? p. tota prudentiæ pro-
pria est cùm ad praxim accommodatur:
sed qua ratione quibusq; legibus ac præ-
ceptis id fieri oporteat, ad iuris discipli-
nam pertinet, quæ propterea iurispru-
dentia vocatur, quia inutilis est nisi ad
vsum adhibetur; neque tātum circa iu-
dicia consistit, sed etiam in præsidio eo-
rum qui à potentioribus opprimuntur,
in obsequio priuatorum erga magistra-
tus, in officiis mutuis priuatorum inter-
se, quæ moralis singulari nomine, id est

^{continet o-}
^{mnes.}

ethice dicitur. in tenuium & egentium
victu ac vestitu, quæ à Græcis quidem
ἐλεμοσλέν, ab Hebræis ἡρίζ id est iustitia

q Psal. 112.
differsit pau-
pribus, iusti-
tia eius per
stat eternum,
iustitia libe-
rat à morte.

vocatur, quia non gratitudine sed ex
officio id præstari oportet: & contra offi-
cium cōtrāq; iustitiā facit, qui tenuibus
victum, oppressis præsidium si potest
nō impertit: cur enim tibi opes ab im-
mortali Deo nisi vt egentibus largiare?
cur potentia nisi ad tenuium præsidia?
ars autem imperatoria prudentiæ potis-
sima pars est quæ politica dicitur, quæ ad
imperium publicum, cœconomica ad pri-
uatum spectat: publicum est vrbanum
aut militare: priuatum triplex, domini in
seruum, patris in filiū, mariti in vxorem.

F. Si prudentia fortitudinem ac tem-
perantiam continet, cur in labro Salo-
imonis seiunguntur? p. immò cōiungun-
tur, quia sine prudentia nec fortitudini
vllus est, nec temperatiæ locus: sed hinc
in libidinem, illinc protūmpitur in teme-
ritatem: ac propterea Plato prudentiam
omnium virtutū ducem appellauit: quæ
à malitia, versutia, astutia, quām longis-
simē abest distatque plurimū.

F. At n̄i fortitudinem ac temperan-
tiam

tiam à prudentia diuellamus, consequēs
erit eum qui vna virtute præster omnibus excellere, cùm tamen plerosque videamus voluptatem summa seueritate contemnere qui sunt in dolore molliores, gloriam negligere qui tamen infamia franguntur. p. illud quidem vetus est Stoicorum decretum, qui virtutes omnes tanta cognitione aptas & connexas esse putarunt, vt vnius ope omnes traherentur: verius tamen est vt qui fortis sit eundem esse prudentem, non contraria. in cæteris à genere ad species inficiendo dicemus cum qui prudens non sit, ne fortem quidem, aut temperatam, aut iustū esse: ac tametsi plurimas scientias animo comprehensas habeat ac disciplinarum cumulos omnes coaceruarit, si tamen à prudentia deseratur, proxim & actionem rectâ illis defuturam.

F. Quid est fortitudo? p. est prudentiæ pars qua metus ratione coercetur, dolores ac pericula pro rebus honestis magno ac forti animo adeuntur ac subeuntur: eaq; virtus constantiam in rebus honestis, patientiam, animi magnitudinem, securitatem, tranquillitatem

F

parit, & quasi decus aliarum virtutum propria quadam appellatione virtus dicitur à Latinis. nam cùm Cæsar milites seditiones coherceret, malo, inquit, modestiam in milite quam virtutem, à qua virtute viros appellabant, & qui ea careret virum esse negabant: ignavum autem quem Græci μαλακὸν ipſi malum, & à μαλακίᾳ seu mollitie malitiam deriuunt, & pulcher quasi πολυχείρ dicitur: quæ omnia vim ac fortitudinem animi, qua Latini præ cæteris gentibus claruerunt, significare videntur.

F. An igitur fortis esse nemo potest qui nō sit robustus? R. minimè omnium. nam quo quisque robustior & grādior, eò fere ignavior ac mollior est: & in hominibus imbecillioribus vim infinitam animorum sæpius inesse perspicimus: quoniam vis quo angustias cogitur eò maior est, latiū verò effusa dissipatur. hinc autem virtuti contraria sunt timor, terror, formido, consternatio, horror, pigritia, trepidatio, desperatio, langor, quæ à M. ³ Tullio ex Stoicorum placitis variè describuntur, nec in leuioribus hæreamus.

F. Quid

*a in Tuscu-
lanis.*

F. Quid est temperantia? p. prudentia species, qua prauæ libidines & mala gaudia coercentur: atquæ hęc virtus amplectitur continentiam, frugalitatem, modestiam, vrbanitatem, comitatatem, gratitudinem, benevolentiam, amicitiam, amorem rerum honestarum, commiserationem calamitatis, & lætitiam prospexitatis alienae, quæ à prudentia diriguntur & eius imperio continentur: neque enim appetitus cohibet cupiditatē, nec voluptas libidinem excludit, nec ira moderatur iracundiam, sed omnes una prudentia coercet. huic virtuti contraria eis intemperantia, mollities, incontinentia, ambitio, malevolentia, odium, inuidentia, ingratitudo, liguritio, vinolentia, libido. has autem tres virtutes, prudentiam, inquam, fortitudinem, temperantiam Platonis currus ac biiuges equi significare videntur.

F. Quónam modo? p. fingit enim hominis mentem quasi aurigam prudentię frēno duos equos, iram, inquam, ac libidinem moderari: at cùm auriga prudentia frēno vacat, huc illuc equos per abruptas cautes & inuia saxa currum & au-

rigam præcipitem deturbare.

F. Quænam proportio est inter rationem ; iram & cupiditatem? P. ira quam Græci θυμόν appellant, propriùs abest à ratione quam libido, siue ἐπιθυμία, ac propterea diapason inter hanc & illam interiacet : diapente verò à ratione ad irā: diateffaron ab ira ad libidinem , quibus aptè inter se congruentibus ex imperio rationis & cupiditatum obsequio suauissimus ille quem diximus existit harmo- nicę iustitiæ concentus , quoniam tunc cuiq; parti animę tribuitur quod suū est.

F. Cur libidinosis, adulteris, furibus, incestuosis, falsariis non parcitur , cùm tamē homicidia, quę his grauiora sunt, excusari videamus? P. cædes quæ in vi repellenda sæpius excusatur , interdum etiam in vltione grauiorum iniuriarum reposcenda, cum ratione quadam coniuncta est : sed adulteri causam probabilem prætendere nō aliam possunt quam ut turpiter libidini seruiant, aut fures a liena diripiant: ob id libidinem longius à ratione discedere diximus quam ita- cundiam.

F. Immo videtur iracundia mentis cæcitas

cæcitas quædam esse & animi impotenta ab ratione remotissima: fures autem, falsarii, adulteri prudenter sibi cauere videntur, tum in voluptatibus fruendis, tum in alienis diripiendis. p. astutia quidem illa est ac malitia odio digna maiore, quod fraudulenter ac opera dedita quam longissimè potest à recta ratione discedit: iracundia verò non sponte, sed impetu fertur ad vindictam, nec tam rationi oblistere quam iustum vltionem procurare videtur. iis autem non parcitur qui studio ac fraude cædem admittunt, ac multo etiam grauius puniendi qui nulla iracundia sed libidine, puta crudelitates aut quæstus causa, aut ab aliis empti cædem admittunt.

F. Cetrus ille Platonis quem ad virtutes pertinere docuisti, & labrum Salomonis me admonuit, vt abs te petā cur Ezechielis^b quadriga, speciem hominis, ^{b.c. 1 & 10.} leonis, bouis, & aquilæ præ se ferat? p. de tribus quidem superius diximus: aquila verò sapientiam, id est rerum diuinarum scientiam significare mihi videtur, quoniam omnes alites sublimi volatu longè superat, ac solis splendorem proximè o-

F. iii

mniū ac diutissimē intuetur: sic nos oportet abripi animorum pernicibus alis, vt rerum cælestium ac sublimium contemplatione, ac ipsius Dei, quem Iesaias solem mentis appellat, intuitu beati possimus. itaque currus ille quatuor præcipuis virtutibus, sapientia, inquam, prudentia, fortitudine, temperantia constabit: sed ita vt sapientia sublimium scientiam æquè complectatur, vt prudentia fortitudinem ac temperantiam.

F. Eodem ergo recurrimus vt qui sapientiam, scientiam, prudentiam consecutus sit, virtutum omnium cumulos adeptus esse videatur: à sapiētia quidem pietatem, à sciētia veritatem, à prudentia honestatem: sed non intelligo cur veritas non sit virtus, cùm mendacium vitiōsum iudicetur. P. veritas est adæquatio rei cùm oratione, quam ^c Aristoteles inter iactantiam ac dissimulationē medium tueri scribit, cùm tamē intellectus subiectum fateatur esse verum, quod alibi falsò contrarium facit: nam falsa simulari, vera dissimulari dicuntur: quod autem verum est vnum sit oportet. at ex Aristotelis sententia duo. vni & eidem contra-

*lib. 1. magno
rum moral.
c. 7. c. 32.*

contraria essent, quod per naturam fieri
^d non posse demonstratum est. præterea ^{d lib. 7. me-}
Peripatetici confitentur virtutes mora-
les medio vacare: non potest igitur ve-
ritas quæ subiectum est intellectus in me-
diocritate dissimulationis ac iactantiae
consistere. at ne virtus quidem est ex se-
se, nec mendacium per se vitium: quin-
etiam interdum mentiri laudabile est ac
honestum, contrà verò sæpe capitale est
verum dicere: ut si grassator viatoris la-
tibulum de te cōquirat, sceleratè facias,
si hominem innocentem ad cædem de-
signare ac indigitare coneris cùm men-
dacium iuratus refugis. cōtra quam ob-
stetrics olim, quòd regis dicto crudelis
fimo non paruissent maxima præmia sui
mendacii à Deo ^e consecutæ sunt. quod ^{e exod. 2.}
si laudabile est interdum mentiri, & ca-
pitale verum dicere, quis veritatem aut
mendacium inter virtutes & vitia cen-
seri putet?

P. Quid de verecundia quam Ari-
stoteles inter stuporem & impudentiam
medium tenere scribit? P. Si versatur in-
ter extrema vitiosa, virtus erit Aristote- ^{f in ethicis.}
lis iudicio, qui tamen vno loco ^f negat

F. ivi

virtutem esse, quoniā, inquit, non quamuis decet ætatem, quod virtutis propriū est, quia non decet lenocinē. si non est virtus, cur ab eo inter extrema vitiosa collocatur? quamquam leuissima ratione verecundiam exemit ex albo virtutum, cùm nec prudentia, nec fortitudo, nec scientia deceant infantiam: at inter omnia animantia solus homo, inquit Tullius, pudoris est ac verecundiæ particeps: ac nisi senes præ se verecundiam ferrent, turpissimum adolescentibus impudentiæ ac libidinis ludum aperirent, est igitur verecundia, ut constantia, ut amicitia τῶν ἀδιαφόρων, quæ si finem honestum habent, laudabilia, si turpem, vitiosa iudicantur: nam quo quisque verecōdior ad virtutes & in vitiis constanter est, eò scelerat̄ consensionis fides,

*coram que
sunt indiffe-
rentia.*

quæ

F. Cur non amicitia sit per se vir-
tus, cùm sine ea nec domus vlla, nec so-
cietas, nec ciuitas stare possit, ac multò
magis necessaria videatur quàm iustitia,
quoniam ciuitatem sine iustitia tueri po-
test, iustitia sine amicitia non potest?
P. immò amicitia sine iustitia nihil est a-
liud quàm scelerat̄ consensionis fides,

quæ ex duorum plutiūmue amore mutuo coalescit: & quemadmodum amor est vnius: sic amicitia est amor mutuus, siue ad rerum turpium, siue ad honestarum fruitionem: ex quo planum fit amicitiam non esse virtutem per seipsum.

F. Copiosè & perspicuè de virtutibus omnibus differuisse mihi videris: sed adhuc mihi restat scrupulus de virtutibus theologicis, quarum philosophi nusquam meminerunt. P. has quidem definiunt quæ infusione diuina tantum comparantur, quæque obiectum immediatum habent Deum ipsum ut summum bonum.

F. Quot sunt huiusmodi virtutes? P. tres illi quidem constituunt, scilicet, fidem, spem, & charitatem, quas accutissimi theologi ab aliarum virtutum natura se iungi negant oportere.

*Scotus lib. 3.
sentent. d. 23.
q. 24. 25. 26.
C. 27. fine.*

F. Quamobrem? P. quia charitas illa siue amor diuinus, quam omnium virtutum merito principem faciunt, firmissimis naturæ principiis fundata sit, ac Deū optimum maximum ut summū bonum toto mentis impetu colendum ac prosequendum natura ipsa proponat, fidem

etiam contendunt à libera voluntate & assensione sine argumentis aut necessaria ratione proficiisci, & quæ contraria sit scientiis, quæ nunquam auctoritati quantacunque sit acquiescunt, sed necessariis demonstrationibus nituntur: nā si fides coacta fuerit, fides esse definit: si fuerit extrinsecus infusa, non proficietur à libera voluntate assentiendi: quod ingenuæ fidei potissimum cōgruit: spem denique nihil aliud esse definiunt quam fidem de re singulari: ut qui credit integrimos viros aliquando merita præmia laturos, se quoque sperat cum talis extiterit fore beatum.

F. Quæ igitur tua sententia est? p. si theologicas virtutes definiunt quæ diuinatus infusæ sunt, quæque Deum ut immediatum obiectum habet; oportet virtutes omnes theologicas appellare, aut nullas eo genere censer.

F. Cur ita? p. quoniam omne bonum
g. Jacob. epist. 8. I. c. 2. omne bonum defursum est descendens à patre luminum.
 diuinitus influit, nec item virtus dici debet si primitiæ alteri quam Deo tristibuantur; tametsi secundum obiectum alio dirigatur. nam qui sua largitione fuet agentes, nisi Dei respectu primo id faciat

faciat non rectè facit, etiam si iusta commiseratione alterius ducatur: si vero largitur tenuibus ut locupletior fiat, cùm intellexerit nullam artem esse quæstus siorem eleemosynaria, discedit à virtute, quia nec Dei optimi max. nec pauperū intuitu, sed sui tantum ditandi gratia largitur. denique si tenuibus largitur ut inanem gloriam ambitiosè liguriat, virtus esse definit: idem de cæteris virtutibus fortitudine, inquam, iustitia, temperatia iudicandum est: ita fit ut Deus primum obiectum esse debeat omnium non modo virtutum, sed etiam rerum omnium agendarum.

F. Demus omnium rerum agendarum primitias ac primordia creatori deberi, cætera creaturis: num tamen virtus est vlla quæ diuinitus infusa Deum solum obiectum sibi proponat? p. vna est quam superius diximus appellari sapientiam, quæ in vera erga Deum religione atque amore eximio consistit, quam theologi alio nomine charitatem appellant, Salmo lignum vitæ. & quemadmodum ex omnibus frugibus primitiæ Deo ferebantur: & ex sacrificiis omnibus adeps,

aut molla Deo dicabatur, cætera dapi-
bus sacrificantium cedebant, vnum ta-
men sacrificii genus erat quod ιην siue
holocaustum appellabatur, quod totum
flammis absumi oportuit nec quicquam
ad sacrificantes peruenire: sic etiam ex
omnibus virtutibus vna est sapiētia seu
religionem, seu charitatem erga Deum
appellare libet, quæ in singulari aduersus
Deum amore versatur nullo alterius in-
tuitu: cùm nec præsentium, nec futuro-
rum bonorum, ac ne vitæ quidem illius
beatissimæ ac immortalis spe ducimur
vt illi inferuiamus, nec vlo pœnarū aut
malorum impendentium metu. sed sola
Dei bonitate in eius amorem rapimur:
paucissimi tamen sunt atque haud scio
an vllus vsquam mortalium sit aut fuerit
vnquam tantæ integratatis, vt nec vlla
præmiorū spe ad virtutes perduceretur,
nec pœnarum metu à vitiis auerteretur,
nisi summa quædam ac singularis Dei
bonitas illum ab hac mortali fece abri-
peret ad se se amandum.

F. Sed ista quidem vis est, cùm Deus
hominem abripit ad se se amandū, quasi
Deum non sit amaturus nisi eo pertra-
hatur,

hatur, nec certè mihi tanta virtus illius esse videtur qui ad officiū trahitur quàm eius qui dicitur, cum etiā ad illum sponte nō inuitati currere debeamus. p. præclarè ista quidem dicuntur ab ^{alio}: sed audi amicam Regis optimi maximi amo-
ris alacritate gestientem, Trahe ^h me, in-
quit, post te & curremus. amat illa qui-
dem ardenter, sed tamen cupit se ab a-
masio trahi ut celerius feratur. Quid
Christus? nemo venit ad me nisi pater
traxerit illum.

F. Num etiam fides illa siue assentio libera de rebus diuinis laudabilior est quæ sine vllis argumentis, sine vlla ratione, atque omnino sine vlla ope diuina extrinsecus accedente auctoritati diuinæ assentitur, quam quæ illis adiumentis nititur ac sustentatur? p. certè laudabilior, si qua est huiusmodi: nec tamen quicquam laudabile dici potest quod sceleratis ac dæmonibus æquè commune sit, cùm nihil aliud præter credulitatem existit, dæmones enim credunt & contremiscunt: nos verò diuinis oracula ac scripturis firmius quam vllis demonstrationibus assentimur.

^{h Cantor. c.}
^{3. & Iohann. c.}
^{19 nemo venit ad me nisi}
^{pater traxerit}
^{illum.}

^{i Jacob. epist.}
^{1. cap. 2.}

F. Cur Stoici spem ex albo virtutum
exemerunt? P. quoniā ij qui bonis futu-
ris semper inhiant, vix vlla quādiu quid
aliud sperant animi tranquillitate fruun-
tur, cōque minus si bona sperata diutius

*K spes que
differtur a f
figit animi.*

^k differantur: cūm vcrō speratis rebus
exciderunt in furorē aguntur. sed si qua
spes virtus theologica dici potest[;] mihi
videtur esse fiducia erga Deum maxima
eius qui neque in diuitiis, neque in ami-
cis, neque in legionibus, neque in explo-
rata valetudine, neque in animi excelsi
fortitudine, neque in ingenii sui acumi-
ne ac subtilitate, neque in vllis opibus
humanis, aut imperiis confidit, quæ o-
mnia sunt valde fragilia & caduca, &
qui in præmiis humanis spem rerū sua-
rum collocarunt execrables ac deserto-

*Ieremie.c.
15. & Psalm.
115.* res diuina ¹voce prædicantur: nec sine
vltione diuina spei templum quod Ro-
m Linius lib. mæ conditum erat primo fulmine ["]icū
1.decadus. 3. est, deinde incēdio penitus deflagrauit.
& lib. 4.

F. Satis opinor, de toto virtutum ge-
nere disputatum est: sed aut fallor ego,
aut ad eas consequendas aditum mihi
nondum satis aperuisse videris: qua sci-
licet ratione intellectum divinū, sapien-
tiam

tiam, scientiam, prudentiam comparare mihi possim. p. maximus Hipocrates, cui Plato diuinus assentitur, omnia nos consequi posse tradidcrunt, natura præceptis, & vsu: nihil tamen maius est quā à puero assuescere ad verū decus, ab improborum ac derisorum societib:bus ac cœtibus non aliter quam à peste abhorre: bonos ac sapientes consecrari: solida gloria, quæ recte factorū semper comes est, delectari.

F. Quid prodest consuetudo beneagendi repugnante natura, cum quod natura insitū est nulla possit educatione ac præceptis emendari? p. ita quidē si ^{n lib. 2. c. 1.} Ari-stoteli credimus: sed Lycurgi clarissimū de Catulorū eiusdē parentis educatione contraria testimonium, quo Spartiatas ad fortitudinem perduxit, Aristotelis opinionem magis refutat quam omnia omnium philosophorum argumento: quod si ^{o lib. 4. debi-} Theophrastus nō modò feras, ^{storia stirpium.} sed etiam stirpes ipsas māsuescere, id est ιφημερῶς docuit, quanto id verius est in hominum flexibili ac docili natura? aut cur Demosthenē natura balbum & ad dicendum ineptum ^{p Plutar. in Demostene.} Demetrius Phale-

reus assidua consuetudine dicendi in disertissimum ac omnium suæ ætatis oratorem maximū euallisſe scriberet, si praua natura quam isti excusant emendari non potuiffet? quòd si prauę arbores adhuc tenelle varris ac pessulis diriguntur, cur non etiam praui, si tamen praui sunt, molles puerorum animi non erigantur?

F. Magnum tamē est, opinor, in optima natura momentum, quo facilius ad virtutum omnium culmē perducamur, optimis scilicet præceptis & vsu exerceſti. P. Inertia hominum est naturæ prauitatem, quæ nulla est, per ſeſe excusare, vt in naturæ autorem tuam improbita-

q Deuterono. c.28. cap. 29. Ecclæſiaſtici. tem impiè regeras: si volueris, inquit ⁹ ille, mandata ſeruabis, ipsaq; vicifim te cunctur etiam ſeruabunt: bonum & malum tibi propoſitum adami ſita ſunt, mors & vita: ut vtrum collibuerit lapsum: elige consequere.

ut vias. F. Sed cum breuissima ſit hominis vita, viam omnium compediumfiffimam ac breuissimā quæro, qua præclaras illas virtutes, intellectum, inquam, diuinum (in cuius adeptione Auetroes ſummam fœlicitatem versari ſcripsit) ſapienſiam, ſcientiam, prudentiam tanta facilitate confe-

cōsequi possim quāta Bezaleel, Daniel,
aut Salomo consecuti dicuntur: vt si
scientias in occultis naturę thesauris ab-
ditas, ac prudentiam rerum agendarum
magistrā vſu diuturno adipisci nequeā,
sapientiam tamen adipiscat. p. Audi sa-
pientiæ magistrum, Eram, inquit, puer
bono ingenio ac bona indole præditus,
immō ^a bonus ipſe cūm essem corpus ^{a Sapient. c. 8.}
incontaminatum adeptus sum: & cūm ^{ubi nature}
apud me reputarem in sapientia inesse ^{prævitatem}
immortalitatem, ac suauissimam rerum
omnium oblectationem, opes, diuitias,
atque etiam prudentiam in eius contu-
bernio versati, vſquequaque conquisiui
vt illam mihi compararem. itaq; Deum
æternum adii, & ab eo ardentibus votis
ita præcatus ^b sum &c.

F. Ista certè ratio valde compendio-
ſa mihi videtur, coquē compendiosior ^{b vide oratio-}
quod vna cum sapientia diuinitus etiam ^{nem diuinissi-}
influit prudētia, quæ quod in vſu rerum
agendarum versatur, vix toto vitæ lon-
gissimæ curriculo cuiquam contingere
potest. p. nusquam tamen sapientia cum
prudentia confunditur: & certe sapien-
tiæ princeps ^c Salomo prudentiam ar- ^{c Proverbior. cap. 8.}

G

gento , scientiam auro, sapientiam gemmis pretiosissimis præstare scripsit. caput autem sapientiæ totius in vnius Dei me-

d Proverb. ca. tu d sapientes omnes collocarunt.

2.9. Psal. 138

Iob. 28. Eccl-

siastici. c. 1. 2.

3.4. 8. 10.

F. Tu modo sapientiæ summā in singulari erga Deum amore collocabas, nunc autem in illius metu constituis : at non video ut quisquā amare possit quod tantopere metuat. P. immò fieri nullo modo potest ut cum ardenter ames quē offendere non valde metuas. vide quantum mater amantissima violare metuit filiolum, quem vnicè inter amplexus & oscula continua mollissimè éducat, quā studiosè cauet ne illū offendat, ne lædat: non est hīc hostium aut tyrannorū, sed ardentissimè amantium, atque in eo maximè sanctissimi viri ab Epicureis differunt, quod si detestabiles magistri disciplinas secuti metum omnem diuini numinis extorquere sunt conati : illi verò nihil hominum generi melius ac maius contingere posse iudicarunt, quam diuini numinis metum.

F. Num satis est ab immortalis Deo semel sapientiā petere? P. tādiu nobis orādus est quoad exoratus fuerit, idq; potissimum

simùm ante solis exortus, atque etiā me-
dia de nocte appellandus, cùm cæteri
somno vinoq; aut corporeis voluptati-
bus sepulti iacēt: tunc efficacissimæ sunt
preces. media, ^c inquit ille, nocte surge- ^{c Psal. 129.}
bam, vt laudes canerem nomini tuo: itē,
surge, inquit, psalterium, surge cythara,
exurgam diluculō. huius filius Salomo
tribus verbis rē absoluit, Qui diluculō,
inquit, quærunt sapientiam, reperient il-
lam, hoc verò facilius consequēre, quò
citus fueris ab incunte adolescentia sic
educatus. illud enim sapientum decreto
constat, Quarum actionum vsu virtutes
ac vitia ingenerantur, eadē contrariis a-
ctionibus interire. Tibi verò qui optimè
à natura melius etiā à doctrina suborna-
tus es prospiciendū, vt cùm nihil tibi de-
sit tu vñus tibi ipsi defuisse videare. Atq;
hæc quidem quanta breuitate fieri po-
tuit perstrinximus, ne quæstionum inex-
plicabiliū varietate ac multitudine ma-
gis obruere te quam erudire videremur.

F. Maximas tibi, parens optime, gra-
tias ago, maiores etiam olim habiturus,
quod ab infinitis prope popularium phi-
losophorum erroribus filii tui mentem

G ii

per purgariis. dabo ego operā ne vñquam
ex animo excidant, vt ad verum decus
aliquando perduci possim.

*Hunc libellum flagrante Gallia ciuili
bello scripsit Ioannes Bodinus Regius
apud Veromanduos Procurator A.D.
111. Cal. Septembris anno M. D. XCI.*

Errata quedam reponenda.

Pagina 69 linea ultima, scientiam prudentie. 82.
22. opposita sunt. 87. 3. virtutes intellectuales. 89. 6.
I. non permit- esse dicamus, vt iurisconsulti societatem cui inter secle-
tendum pro ratos locum esse voluerunt.
serio, ff.